

**Beszédművelés,
kommunikáció, illem**

Helyesejtés-tanítás

A helyesejtési normákhoz igazodó beszédhallás- és beszédmozgás fejlesztése

1. A légzéstechnika gyakorlása

- a) Légzőgyakorlathoz álljatok fel! A belégzés, a visszatartás és a kilégzés idejét a kezemmel jelzem. Kilégzés közben
- aa) sz hangot ejtsetek 20; 25; 30 másodpercig!
 - ab) s hangot ejtsetek 20; 25; 30 másodpercig!
 - ac) f hangot ejtsetek 20; 25; 30 másodpercig!
 - ad) m hangot ejtsetek 20; 25; 30 másodpercig!
- b) Álljatok fel! Készüljetek légzőgyakorlathoz! Számláljatok egyesével gyors tempóban és halkán 20-ig; 25-ig, majd vegyetek pótlevegőt, és
- ba) soroljátok: *egyed szólt a kakukk, kettőt szólt a kakukk...* 10-ig; 15-ig; 20-ig!
 - bb) 15-ször; 20-szor mondjátok nagy ajakmozgással: *Mi a manó!*
 - bc) 8-szor; 10-szer; 12-szer; 15-ször mondjátok egymás után halkán: *A nyulak tojáást tojnak, a szamarak fészket raknak.*
- c) Ülve fogunk légzőgyakorlatot végezni. Olvassátok fel közép-hangerővel
- ca) Weöres Sándor *Macska-induló* című versét! Versolvasás közben csak egyszer vegyetek pótlevegőt, az 1. versszak után!

- cb) Csukás István *Gilice-síp* című versének részletét! Az 1. versszak után vegyetek pótlevegőt, és a 2. versszakot próbáljátok elmondani újabb pótlevegő nélkül!
- cc) Tamkó Sirató Károly *Országjárás* című versének részletét! Egy nagy levegővel mondjátok el az első két versszakot, majd vegyetek pótlevegőt! A második két versszakot szintén egy levegővel próbáljátok elmondani!

Megjegyzés:

A c) alatt említett versek az irodalomkönyvben találhatóak meg.

- d) Álljatok fel! Légzőgyakorlatot fogunk végezni. Mondjátok el
- da) kétszer egymás után *A muzsikus macska* című angol gyermekverset! Az ismétlés előtt vegyetek pótlevegőt! Először halkán, másodszer suttogva mondjátok a verset!

A muzsikus macska

(ANGOL GYERMEKVERS)

A muzsikus macska
Kertünkbe szaladt.
Két duda nyekergett
a hóna alatt.
Dön-dön a nóta
Nála sose más,
Lakodalmat ül ma
Egér és darázs.
Fújd, cica, fújd,
Járd, kis egér,
Pördülj, darázs, fordulj,
hogyha táncra kér.

- db) kétszer egymás után a *Sardó gyűjjön* című népköltést! Először suttogva, másodszer középhangerővel mondjátok! Ha lehet, csak a vers újakezdése előtt vegyetek pótlevegőt!

Sardó gyűjön

(NÉPKÖLTÉS)

Sardó gyűjön,
Hozzon meleget!
Micsoda meleget?
Nyári meleget.

Haj, székecske, székecske,
szőlő dombocskája!

Zab szemesedjen,
Búza bokrosodjon;
Király lova hízzon;
Azon megyünk hadba
Török háborúba.

Csí-csík, mácsik,
Mákos mácsik!

*2. Az ajakartikuláció gyakorlása versrészlet-
és szövegolvasás során, valamint mondókák,
versek utánmondásával*

- a) Olvasd fel nagy ajakmozgással a verset (szöveget)!
- aa) Weöres Sándor: *Hold és felhő*
Különösen ügyelj az ajakréses és az ajakkerekítéses hangok képzésének váltogatására!
 - ab) *Nem szoktam, nem szoktam* magyar népdal
Az első versszakban a mély ajakkerekítéses hangokra, a másodikban a magas hangrendű ajakréses hangokra fordíts nagy figyelmet!
 - ac) Kányádi Sándor: *Sóhajítás*
Különös gonddal képezd az ajakkerekítéses hangokat!

- ad) Kiss Dénes: *Ragok regék* (1–3. versszak)
Az 1. versszakban az *a-o-é-i* hangok váltogatására; a 2. versszakban az *a-ö-o* hangok váltogatására figyeljete!
- ae) Tamási Áron *A téli erdőn nagyapóval* című írásából a „Szin-
te húzni sem kellett...” kezdetű bekezdés.
- af) Rákos Sándor *A két kis vadkörtefa* című meséjéből a „Cim-
borám, cimborám...”, illetve a „– Baj, igen nagy baj...”
kezdetű bekezdések.

b) Nézzetek a táblára (vetítőlaponra)! Olvassátok el nagy száj-
mozgással a szópárokat!

ba) ö(ő) – é	bb) o(ó) – i(i)
lövőkről – lépését	lópokróc – Lidi sír
rögökről – részénél	robotol – ribizli
tönkökről – tépését	dobogó – díszíti
csömörről – csészéjét	sodródott – sívít is
bc) u(ú) – e	bd) a(á) – ö(ő)
lúdjuk – lenge	találgat – föltörő
dúlnak – dele	tálalás – dörmögök
súgunk – sejtje	császárnál – csömörről
zsúrunk – zsenge	zsályaszár – rögökről

c) Nézzetek a vetítőlaponra (táblára)! Olvassátok fel nagy ajak-
mozgással a szókapcsolatokat!

ca) tücskök hegedűje	cb) talán ha várhatnál
sünök tuskéire	ma már nálad jártak
bűnök elkövetője	a bálna barátja
tükrök tükörképe	kákán áll a sáska
szűrők csöpögése	a cár várban vár ma
cd) pendülő hegedűhúr	cd) lassan ereszkedő ejtőernyő
surránó rókakölyök	hangosan bömbölő fiú
pihegő hörcsögapó	üresen kongó barlang
tátogó gólyafióka	súlyosan gördülő hintó
szürkülő esőfelhők	fáradtan ballagó koldus

3. Gyorsasági gyakorlatok végzése nyelvgyötrők, versek utánmondásával

- a) Mondjátok sokszor, gyorsan egymás után, helyesen!
- aa) – Kilenc öles köles kazal.
 - ab) – Mit sütsz, kis szűcs? Sós húst sütsz, kis szűcs?
 - ac) – Meguntam gyönyörű Győrnek gyöngyvárában laktomat,
mert a Duna, Rába, Rábca rákja rágja lábomat.
 - ad) – Gyönyörű, gömbölyű, gyömbérgyökér.
 - ae) – Új kőkút, körül ireg-forog törpe,
tarka, kurtafarkú töröktyúk.
 - af) – Jakab kapuján hatvanhat
tarka vak vadgalamb ül.
 - ag) – Sohasem hallottam szebben szóló szép sípszót,
mint a szászsebesi szépen szóló szép sípszót.
 - ah) – Nem minden szarka farka tarka,
csak a tarka szarka farka tarka.
 - ai) – Az ipafai papnak papi fapipája van.
De nem minden papi fapipa
ipafai papi fapipa.
Csak az ipafai papnak
papi fapipája
ipafai papi fapipa.
- b) Mondjátok el felgyorsított tempóban a következő verseket!
Az artikuláció mellett hangsúlyokra, az időtartamra, levegővé-
telre is ügyeljete!

ba)

KISS BENEDEK

Bicebóca

Bicebóca bicergő, bócorgó, kucorgó: elszaladt egy esztendő – fuss utána, csavargó!	Bicebóca malacka, dúró-fúró, hempergő: anyád látna, siratna – zsupsz a vízbe, tekergő!
---	---

bb)

TAMKÓ SIRATÓ KÁROLY

Törpetánc

Fenn a hegyen körbe, körbe... Tűztáncot jár három törpe.	Hipp-hopp, hepe-hupa, avar-muhar, jaj de puha!
Rátiporva kőre, rögre, azt huhogják megpörögve:	Zeng a dalunk mindörökre: Törpe bögre, görbe bögre!

Megjegyzés:

A nyelvtörök elmondása során gyorsasági és hangerőváltásokat lehet végeztetni! A váltásokra sokféle variációt állíthat össze a pedagógus, pl.:

- a tempó állandó, a hangerő növekszik,
- a tempó állandó, a hangerő csökken
- a tempó gyorsul, a hangerő állandó,
- a tempó lassul, a hangerő állandó,
- a tempó gyorsul, a hangerő növekszik,
- a tempó gyorsul, a hangerő csökken,
- a tempó lassul, a hangerő növekszik,
- a tempó lassul, a hangerő csökken.

4. Ritmusgyakorlatok végzése jól ritmizálható versek olvasásával

- a) Jelöljétek a szólások alatt a ritmust, majd olvassátok fel a szólásokat ritmusosan!
- aa) Öregember nem vénember.
Illa berek, nádak, erek.
Nem mind arany, ami fénylik.
Hamu alatt lappang a tűz.
- ab) Madárlátta kenyér.
Kivágta a rezet.
Végét járja szegény.
Nem kerget a tatár!
- b) Nézzetek a vetítövászonra (táblára)! Anélkül, hogy a mondatok alatt jelölnétek a ritmust, olvassátok fel a mondatokat erősen ritmizálva!
- ba) Csattog a fülemüle vígan.
Róka koma nagyon éhes.
Nincs a fazékban ebéd.
Megcsípte a róka a rákot.
- bb) Szentelenül vigyorogtak a fickók.
Öt kicsi néger ballag sorban előttünk.
Egy árva petákot sem lelt a zsebében.
Szerettem volna nagy fára mászni.
- c) Olvassátok fel a verset (versrészletet) a ritmusjeleknek megfelelően!
- ca) Weöres Sándor: *Robogó szekerek* – részletek
- cb) Radnóti Miklós: *Éjszaka*
- cc) Weöres Sándor: *Fülemüle*
- cd) Áprily Lajos: *Március*
- ce) Tímár György: *Ha a világ Weöres lenne*

Megjegyzés:

A cb)–ce) alattiak az irodalomkönyvben megtalálhatók.

WEÖRES SÁNDOR

Robogó szekerek

(RÉSZLETEK)

„Mennek a fuvarosok, a fekete dobosok a kerekeken éjszaka –
a tanyai kutyaugatásokon át, tova! s a falusi zárt kapuk álmain át,
tova! az uton a kétféle meredeken árny-hegyü jegenyesor innen
is onnan is árakai mentén.”

„Súlyos murakózi ló dobog, a kövön a pata kopog, a paripa föl-
nyihog – a falon a ló feje, hó-szinen a fekete, tovasuhan – abla-
kon és puha keszekusza mennyei álmokon átfut az árnyék.”

d) Mondjátok el a következő magyar népdalok szövegét ritmuso-
san!

(Kicsit túlozzátok el a nyomatékot!)

da) Jöjj be hozzám, szép madárka,
nem zárlak én kalitkába;
mikor akarsz, elröpülhetsz,
ha kedved van, visszajöhetsz.

db) Elmegyek, elmegyek, Búval és bánattal
hosszú útra megyek, kizsinóroztatom,
hosszú út porából hulló könnyeimmel
köpönyeget veszek. ki is gomboztatom.

dc) Éva, szívem, Éva,
most érik a szilva,
terítve az alja,
főlszedjük hajnalra.

5. Az időtartam gyakorlása szópárok, szókapcsolatok
és szöveg olvasásával

a) Olvassátok el középhangerővel a szópárokat! Ügyeljenek a helyes artikulációra és az időtartam megtartására!

aa) surranó – soruktól
szúnyogok – szoruló
súlyos szó – sok sűgő
suttogók – sorshúzó

ab) közöttünk – úzóttek
mögöttük – tűzből lett
kómúves – külsőleg
görögtűz – gürcölök

ac) kísértés – keserít
szívesség – megsegít
címerén – csendesít
ígértél – telepít

ad) gyanús vagy – túlادunk
tanúnak – húzatják
lassú dal – gúnydalunk
kandúrja – nyúlhatunk

b) Olvassátok el középhangerővel a szó szerkezeteket! Vigyázzatok a pontos artikulációra és az időtartam megtartására!

ba) = 2. cc) bb) = 2. cd)

bc) megszívleli a jó tanácsot
elsírja a bánatát
kihúzza a gyufát
megsűgja a titkát

bd) hét odú lakói
a vén teknős bőre
egy őszapó tolla
a rőt csikó nyerítése

c) Olvassátok el a szavakat pontos artikulációval és az időtartam megtartásával!

ca) többen is látták
ebből válasszatok
abból ne csipegessünk
ez szebben villog

cb) haddal támadtak
maradj csak a mamáddal
együtt futott a nagyvaddal
törődj magaddal is

cc) reggeli újság
papír szaggat
mindig nyaggat
teli beggyel
meggyet szemezget
kibuggyan a tészta

cd) fújjad a parazsat
a bajjal együtt
szellemes történet
hullámos felszín
ballagó vándor
egy csacsi cselleng

ce) számmal írd
kövesd szemmel
hámmal fékezd
zsírral kenne
színnel telített
kínnal dolgozik

cf) szennyes ruhák
csendben szunnyad
hánnyal számol
rizzsel körít
Balázssal baktat
beveti rozssal

d) Olvasd fel a verset helyes időtartammal és artikulációval!

da) Ratkó József: *Koldusok*

db) Kiss Anna: *Legkisebb fiú* (1. versszak)

dc) Kányádi Sándor: *Sóhajítás*

dd) Weöres Sándor: *Kánikula*

e) Olvasd fel helyes artikulációval és az időtartam megtartásával:

ea) a *Miért változtatja a kaméleon a színét?* című meséből az „Ettől fogva...” kezdetű bekezdést!

eb) *A majom és a teknősbéka* című mese „A majom most már méregbe gurult...” kezdetű bekezdését!

ec) *A háromágú tölgyfa tündére* című mese „Kiment a kútra egy boszorkányné is...” kezdetű bekezdését!

ed) Móra Ferenc *A szánkó* című elbeszéléséből az utolsó bekezdést!

ee) Tamási Áron *A téli erdőn nagyapóval* című elbeszéléséből a „S már rándította is az ágat...” kezdetű bekezdést!

6. *A hangsúlyozás és a hanglejtés gyakorlása szöveg olvasásával*

a) Jelöljétek a főhangsúlyos szót a mondatban! Olvassátok fel a mondatot a jelölésnek megfelelő hangsúllyal! (Minden lehetséges variációt végig kell próbálni. Ha szükséges, meg lehet változtatni a szórendet.) A hanglejtés a hangsúllynak megfelelő legyen!

aa) A fáradt embereknek végre sikerült megzabolázniuk a megáradt folyót.

ab) Mindenki mohón kapkodott a csokoládésdoboz után, nem tudták, hogy üres.

- ac) Na és, te talán jobban csináltad volna?
 - ad) Fülel csak állt a szétdurrant léggömb előtt.
 - ae) Gyerekeknek nem szabad bemenni az omladozó barlangba.
- b) Olvassátok fel helyes hangsúlyozással és hanglejtéssel
- ba) Ágh István *Két virág egy pár* című versének első 6 sorát!
 - bb) Nemes Nagy Ágnes *Párbeszéd* című versét!
 - bc) Goethe *A villikirály* című balladájának 2., 4. és 6. versszakát!
 - bd) Petőfi Sándor *János vitéz* című költeményének részletéből a 7. versszakot!
 - be) Lázár Ervin *Dömdö-dömdö-dömdödöm* című meséjéből bármelyik párbeszédes részt! (A terjedelme 7–8 sor legyen!)

Beszédfejlesztés, kommunikációtanítás

A szövegalkotás tanítása

1. A kapcsolatfelvétel tanulása: bemutatkozás felnőttnek, gyerekeknek

- a) Új gyerek érkezik az osztályba. Játsszátok el, hogyan mutatkoznátok be neki! Ne feledkezzetek meg a köszönetről és a tekintettartásról sem!
- b) A táborban idegen gyerekek közé kerülsz, ismeretlen tanárhoz. Játsszuk el, hogyan ismerkedhetsz össze a felnőttel és a gyerekekkel! Ügyelni kell a testtartásra, a hangerőre és a tekintettartásra.
- c) Édesanyád félretetted az üzletben többféle gyümölcsöt, mert nem volt nála pénz. Hogyan kéred el, ha téged küld érte? Hogyan mutatkozol be? Játssz el egy társaddal a többi gyerekekkel!
- d) Vendégek érkeznek az osztályotokba, idegen felnőttek. Neked kell 5–6 mondattal bemutatnod az osztályotokat (hány lány, hány fiú, mit tanultok, ki az osztályfőnökök, kiknek a teljesítményét tartjátok a legjobbnak stb.). Persze magadat is be kell mutatnod. Játssz el ezt a helyzetet az osztálytársaidal!
- e) Mi lenne, ha kórházba kerülnél, és a kórteremben már lenne 5–6 lábadozó gyerek? Játssz el néhány társaddal, hogyan mutatkoznál be nekik!
- f) Képzeljétek el, hogy ti, a csoport tagjai mindnyájan idegenek vagytok egymás számára. A táborban egy szobába kerültetek.

- fa) Játsszátok el, hogyan zajlik le a bemutatkozás, miután beléptetek a szobákba!
- fb) Induljon meg köztetek a beszélgetés! Érdeklődjetek az iránt, hogy ki hol lakik, melyik iskolába jár stb.
- g) Most mindnyájan üdülőben vagyunk. Ti nem ismertek engem, én sem titeket. Kevesen vagytok egy labdajátékhoz. Én, az idegen néni a parkban ülök. Gyertek oda hozzám! Szólítsatok meg! Érdeklődjetek az iránt, hogy nekem is itt van-e a kislányom vagy a kisfiam, mert bevennétek őt a csapatba.
- h) Forduljatok segítségért rendőrhöz! Mondjátok el neki, hogy nem találjátok az osztálytársaitokat a múzeumban! A rendőrt én játszom.
- i) Tájékoztassátok a gondnoki hivatal kistestvéretek születéséről!
- j) Képzeljétek el, hogy a barátnőtök vagy barátotok nem könyvtári tag, de szeretne elmenni a mesedélutánra. Hogyan tudakozódnátok a könyvtárostól, hogy a barátnőtöket vagy a barátotokat is elvihetitek-e magatokkal?
- k) Nevezetek meg egy olyan települést, ahová a szüleitek elküldhetnek benneteket valamiért, pl. gyógyszert venni! Képzeljétek el, hogy a visszautazás előtt veszitek észre, hogy a pénztárcátok eltűnt, nem fogtok tudni jegyet váltani. Játsszátok el a csoport előtt az alábbi helyzeteket! A felnőtt én leszek.
- ka) Visszamentek a gyógyszertárba vagy az üzletbe, s érdeklődtök a pénztárca után.
- kb) Az állomáson vagy a buszmegállóban ismerőstől kértek pénzt.
- kc) Vasutashoz kell fordulnotok, mert nincs ismerősötök a varakozók közt, vagy pedig egy felnőtt sem adott nektek kölcsön pénzt.

Megjegyzés:

A fenti helyzetek eljátszhatók azzal az előzménnyel is, hogy a gyerekek a menetjegyüket veszítik el. Az ismételt jegyváltáshoz nincs már pénzük.

2. A szándéknyilvánítás tanulása szerepjátékokkal: kérés, tudakozódás, felszólítás, meghívás

- a) Mi a hiba? Játsszátok el helyesen a kéréseket!
- Ide azt a ceruzát! (agresszívan)
 - Na, mi van? Félted a vacak kis biciklidet? Meddig kunyeráljak még? (főlényesen)
 - Néni! Adjon nekem valami jó könyvet! (félénken)
 - Hé, maga! Fölvált nekem egy tízest kétförintosokra? (magabiztosan)
- b) Egyetlen helyzetet kell többféleképpen eljátszanotok. Piacon cseresznyét akartok vásárolni, és az árát tudakoljátok. Játsszátok el főlényesen, udvariasan, kedélyeskedve és bizonytalankodva, félénken. A különbség érzékeltetésére használjátok fel a kapcsolatfelvétel, a hangerő, a hangmagasság és a hanglejtés változtatásait!
- c) Hogyan engesztelnéd ki a legjobb barátodat, ha türelmetlenségből megbántottad? (Durván szóltál rá, taszítottál egyet rajta, válasz nélkül hagytad a kérdését stb.) Látod, hogy nagyon bánkódik. Játssz el a barátoddal!
- d) Az utcán szaladsz a testvéred után, és figyelmetlenül nekimeész egy néninek. Ő elejti a fagylaltját, rá a fehér szoknyájára. Mit csinálsz? Játssz el valakivel a többieknek!
- e) Kiállításon nézelődsz az osztálytársaiddal, de figyelmetlenségből lemaradsz tőlük. Hiába keresed őket, nem találsz meg, s a kijáratot sem leled, de találkozol egy teremőrrel. Mit teszel és hogyan? Játssz el a többieknek egy társaddal!

f) Az egyik osztálytársad narancsot hozott az iskolába. Szeretnéd, ha neked is adna belőle. Hogyan kéred meg erre? Játssz el többféleképpen:

fa) tudod, hogy irigy, aligha fog adni;

fb) úgyis ad neked, mert múltkor te is adtál neki;

fc) ha nem ad, nem leszel a barátja;

fd) biztos azt mondja, nem ad, de nagyon szeretnél narancsot enni;

fe) ha nem ad, akkor megsérted valamivel, ő úgyis olyan buta.

g) Mi a hiba? Alakítsátok át helyessé a felszólításokat!

– Menj a csudába! Állandóan láb alatt vagy. (főlényes, durva)

– Megtennéd már végre, hogy a kedvemért abbahagyod a dűnnyögést?! (gúnyos)

– Kifelé az osztályból! Mindenki! (nagyhangú)

h) Játsszátok el, hogy szólítanátok fel egy gyereket arra, hogy

– menjen el a lovak közeléből, mert megrúghatják;

– ne zavarja a kistestvéredet a homokozóban;

– ne csengessen be a házak kapuján!

Milyen hangerőt használtok majd?

i) Hogyan szólítanád fel az osztálytársadat, hogy

ia) ne lengesse a tornazsákját, mert megüthet valakit;

ib) beszéljen suttogva a folyosón, mert a zsbongóban mesél egy tanító a gyerekeknek;

ic) fészülködjön meg, és igazítsa meg a blúzát és a szoknyáját, mert hamarosan becsengetnek.

Játssz el a jelenetet úgy, hogy csak ketten vagytok jelen, és úgy is, hogy esetleg mások is tanúi lehetnek a beszélgetéseeteknek!

- j) (A tanító bábuval játszhatja el a jelenetet.)
Van-e kifogásotok a meghívás módja ellen?
– Joli néniiii! Tessék eeljönni a futóversenyreee! liigazán,
naaa, olyan jó lenne! Uugye el tetszik jönniii? (nyafogva)
Ti hogyan hívtátok volna meg Joli nénit?
- k) Mesemondó verseny lesz az osztályotokban. Hívjátok meg az igazgatókat, a szüleiteket, a másik harmadikos osztály tanulóit és ha van, a könyvtárost! ÜgyeljeteK szövegmondás közben a helyes ejtésre!
- l) Családokkal együtt érkeztetek az üdülőbe. A szüleitek ott-hon felejtették a menetrendet. Valamelyőtöket átküldik a szomszéd szobába egy menetrendért. A szobában idegen néni lakik. Őt én játszom, a csoport valamelyik tagja pedig a kölcsönkérő gyereket.
- m) Az üdülő ebédlőjében a szokott helyeteket elfoglalták. Csak az én asztalomnál van még szabad teríték. Valamelyőtök jöjjön oda hozzám, s kérdezze meg tőlem, hogy odaülhetne-e a családotok!
- n) Képzeljétek el, hogy mindnyájan utasok vagyunk vonaton vagy buszon! Játsszuk el a következő eseteket!
- na) Üres ülőhelyet láttok egy néni mellett. Kérdezzétek meg tőle, nem foglalt-e a hely!
- nb) Fölszáll egy felnőtt, akinek már nem jutott ülőhely. Szólítsátok meg! Adjátok át a helyeteket!
- nc) Kérjétek meg a mellettetek ülő felnőttet, hogy tegye föl a csomagtartóra a csomagotokat! Kérjétek meg arra is, hogy leszálláskor segítse leadni a vonatról vagy az autóbusról!
- nd) Kérdezzétek meg a mellettetek ülő gyerektől, hogy mi lesz a következő állomás!

- o) Lemaradtatok a csoporttól a városi kiránduláson. Társaitok múzeumba mentek az őket kísérő felnőttekkel. Szólítsatok meg egy járókelőt! Kérjétek tőle útbaigazítást! Játsszátok el a jelenetet!
- p) A természetes élethelyzetekben való gyakoroltatáshoz felhasználható az alábbi témajegyzék.
- pa) Tudakozódás az orvosi vagy védőnői vizsgálat, ellenőrzés időpontjáról.
 - pb) Tájékoztató az udvaron vagy a folyosón történt balesetről.
 - pc) Mentőláda, osztálynapló, kréta kérése a tanáriból.
 - pd) Meghívás szakköri foglalkozásra, osztályban rendezett kiállításra.
 - pe) Tudakozódás a kereseti igazolások beadásának határidejéről.
- q) Kérjétek útbaigazítást a teremőrtől! Kérdezzétek meg tőle, hogy melyik teremben láthatók a francia szobrászok munkái!
- r) A teremőr kérje meg a látogatókat, hogy hagyják el a termet, mert a múzeum bezár. Ti válaszoljatok!
- s) Olvassátok el némán a kérést írásvetítőről! Könyvtárban hangozhatna el. „Tessék meghosszabbítani ezt a két könyvet!” Mondjátok úgy a mondatot, hogy a kérés először udvariatlan, majd udvarias legyen!
- t) Tudakozódjatok, kérjétek pénztárostól, jegyszédőtől!
- ta) Ti lesztek a moziban a nézők, én a jegyszédő. Egyik társatok, aki legutolsónak érkezik a nézőtérre, észreveszi, hogy a helyén már ülnek. Az ismeretlen gyerek nem akar odaülni, ahova a jegye szól. Az, akinek nem jutott hely, jöjjön oda hozzám! Szólítson meg, s kérjen tőlem segítséget!

- tb) A csoport tagjai múzeumba mennek. Jegyet kell váltaniuk a pénztárnál. Valaki vállalkozzék arra, hogy megveszi a felnőtt- és a gyerekjegyeket! A pénztáros én leszek.
- u) Játsszuk el ennek a csomagnak a feladását! A postás én leszek, a feladó szerepére pedig vállalkozzék valaki! A feladó kérje meg a postást, hogy portósan vegye föl a csomagot! (Portó: a csomag szállításának költségeit a címzett fizeti.) A feladó kérdezze meg a postást, hogy hány nap alatt ér a csomag a rendeltetési helyre!
- v) Mondjatok egy olyan nagyobb települést, ahová busszal is lehet utazni a lakóhelyükről! Soroljátok el az útba eső falvakat, városokat! Játsszuk azt, hogy mindnyájan buszra szállunk! Vállalkozzék valaki a vezető szerepére! Mi pedig vegyük meg tőle a jegyeket!
- x) Hallgassátok meg a történetet! Hárman-hárman játsszátok el az osztály előtt! (A szereplésre a napköziben is fölkészülhettek!)
- Három testvér Balatonkenesére utazott a nagymamájához. Leszállás után megszámlálták a csomagjaikat. Akkor vették észre, hogy a ruháikkal teli szatyrot a vonaton felejtették. A vonat már elment. Tanakodtak, mit csináljanak. Végül úgy döntöttek, hogy a legidősebb kislány, Rózsa bemegy a forgalmi irodába. Beszéljétek meg, mi történhetett a forgalmi irodában!
- y) Játsszátok el ketten-ketten, miket mondanátok egymásnak, ha lekésnétek egy autóbust vagy vonatot!
- ya) Viselkedjétek mindketten izgatottan, dühösen! Hívjátok föl magatokra a figyelmet az állomáson vagy a megállóban!
- yb) Egyőtök legyen izgatott, a másik viszonylag nyugodt!
- yc) A kezdeti bosszankodás után viselkedjétek nyugodtan!

- z) Alakítsatok három főből álló csoportokat! Ketten-ketten legyenek utasok, a harmadik közületek kalauz vagy egy másik utas. Készüljeteek föl, majd játsszátok el az osztály előtt csoportonként a következő eseteket!
- za) Úgy belemerültetek a beszélgetésbe a vonaton, hogy elfelejtettetek leszállni.
- zb) Elaludtatok a vonaton.
- zc) Olvastatok, későn néztetek föl a könyvből.
- zd) Tanakodtatok, hol kell leszállni, végül rosszul választottatok. Mindegyik esetben kérjeteek segítséget a kalauztól vagy egy utastól!

3. A véleménynyilvánítás tanulása

- a) Hogyan alakítanátok át figyelmeztetéssé, tárgyilagos bejelentéssé a következő pletykaszerű árulkodásokat?
- Te Jozsó! Láttam, amikor Frici belenyúlt a táskádba és kotrászott benne. Biztos, hogy elemelt valamit!
 - Tanító bácsi! Rezső elvette az autómat, és kiszerezte a kerekét! Azt hiszem, nem ártana neki egy intő!
 - Húúú! Bea nekilökött a falnak! Jaaj, betört a fejem, eltört a kezem, a lábam. Brühühüüü!! (Csöndben, félve) Nesze! Most megkapod!
- b) Játsszunk bírósdi úgy, hogy a sértett fél legyen egy személyben a bíró is. Próbálja meg nyugodtan kideríteni, miért kellett sérelmet elszenvednie.

Pl.: Juli: Azt mondtad rám, hogy szeplős vagyok? Hát nesze!

(Eltépi a másik újságját.)

Zsuzsa kérdéseket tesz fel:

Ki mondta ezt neked? Honnan tudod, hogy igaz?

Hogyan néztél utána?

Végül együtt keresseteek békítő megoldást!

4. Elbeszélés írásban adott élethelyzet alapján

- a) Egészítsd ki az elbeszélést!
Hogyan csomagolta el Péter a holmiját?

A csomagolás

Péter táborba készült. Asztalán, ágyán, a szoba padlóján szanaszét heverték holmijai. Egymás hegyén-hátán a könyvei, ruhái, írószerei, festéke, furulyája, tornacipője, élelmiszeres doboza, ébresztőórája, rajzlapjai. A sarokban egy közepes nagyságú bőrönd állt. A kilincsen a két szatyra lógott.

Mikor édesanyja megjött a munkából, ő már cseresznyéstállaal az ölében szemlélte dagadó bőröndjét és szatyrait.

- b) Folytasd az elbeszélést!

Marci álmatlanul forgolódott az ágyában. Egyedül volt a háiban, szülei két napra elutaztak. Föl akarta kapcsolni az olvasólámpát, hogy elalvás előtt még olvasson egy kicsit, amikor a konyhából zajt hallott. „Nyi-i-i-irz, kopp, nyi-i-i-irz, kopp.” Keze megállt a levegőben. „Ki lehet az? A zárt ajtón, ablakon keresztül nem juthatott be egy lélek sem” – gondolta. „Igaz, hogy Mici a konyhában van, de egy macska nem nyikorog járás közben.”

- c) Olvasd el, mit jelentenek az alábbi közmondások! Válassz ki egyet!

ca) Aki másnak vermet ás, maga esik bele. = Aki másnak akar bajt okozni, azzal gyakran épp magát keveri bajba.

cb) Ki mit főzött, egye meg! = Ha megcsinálta a bajt, viselje a következményeit.

cc) Ajándék lónak ne nézd a fogát! = Nem illik az ajándékot bírálgatni, lekicsinyelni, fitymálni.

Mondj el egy olyan, veled megtörtént esetet, amelynek címe lehetne a kiválasztott közmondás! A hallgatód veled egykorú legyen!

d) Mondj egy rövid elbeszélést, amelynek tanulságát az alábbi közmondások egyikével fejezheted ki!

Addig jár a korszó a kútra, amíg el nem török.

Ne igyál előre a medve bőrére!

Nem zörög a haraszt, ha a szél nem fújja.

Az elbeszélés szereplői legyenek vagy állatok, vagy felnőttek és gyerekek, vagy állatok és emberek. Adj címet az elbeszéléseknek!

e) Olvasd el a következő szólásokat! Találj ki párbeszédes elbeszélést a szólások felhasználásával! A 2. személyt magad válaszd meg!

ea) Világos, mint a vakablak. = Egyáltalán nem világos, nagyon is értelmetlen, amit valaki mondott.

eb) Eszi, nem eszi, nem kap mást. = Akár tetszik neki, akár nem, meg kell vele elégednie.

ec) Kikapja az útravalót. = Kiteszik a szűrét valahonnan (elküldik, elzavarják).

5. Elbeszélés élmény és fantázia alapján kis csoportban

Mondjatok el egy veletek megtörtént eseményt úgy, hogy mindenről pontosan értesüljünk! Tartsátok be az események sorrendjét, pontosan nevezzétek meg a helyet, az időt és a szereplőket, és pontosan jelezzétek ezek változását!

a) *Témajegyzék:*

aa) osztálykirándulások;

ab) gyermekrendezvények az osztályban és az iskolában;

ac) közös színház-, mozi- és bábszínház-látogatások;

ad) egyéb időszerű események, melyeknek legalább egy nagyobb gyerekcsoport részese volt;

- ae) családi kirándulások;
- af) egyéni üdülés;
- ag) a gyerek által átélt, számára fontos esemény;
- ah) kellemes vagy kellemetlen élmény, álom.

b) *Témajegyzék:*

- ba) utazás a Föld körül úrhajóval;
- bb) elvész egy óceánjáró hajó, amelynek te is utasa vagy;
- bc) egy olyan gép utasa vagy, amelyik képes beásni magát a Föld középpontjáig;
- bd) olyan országba kerülsz, ahol senki sem tud nevetni;
- be) mi történne, ha egyszer a tél után nem következne tavasz;
- bf) meglevenedik a kedvenc könyved története;
- bg) a bacilusok embernagyságúra nőnek a Földön.

6. *Mesealkotás*

- a) Mondj rövid mesét a szegény favágóról és az ordas farkasról!
A mese helyét és idejét magad válaszd meg! Az alábbi szólás-hasonlatot fogalmazd a szövegbe!

Áll, mintha a földhöz nőtt volna. = Mozdulni sem tud a meglepetéstől, az ijedtségtől.

- b) Folytasd a mesét! Adj neki címet!

Élt egyszer egy szegény ember. Alig tudta a betevő falatot előteremteni hét gyermekének.

Egyik nap befogta sovány ökröcskéit, s kiment a földjére szántani. Szántott hajnaltól napnyugtáig. Éppen végzett volna, amikor az eke vasa megakadt valamiben. Azt mondja a szegény ember jó hangosan: ...

- c) Mondjatok mesét! Megmondom, hogy kik legyenek a szereplők, és azt is, hogy hol játszódjon a mese!
- ca) Az oroszlán és az orrszarvú; a dzsungelben történik;
 - cb) A háromrőf ormányú egérke; helyszín: a Sajt kastély;
 - cc) A hegyek manója; helyszín: a Sárga Szikla odva;
 - cd) Zsizsikserég; helyszín: a borsó föld;
 - ce) A Tündérszarvas; helyszín: a Kőerdő;
 - cf) Az Óriástörpe; helyszín: az égig érő selymerdő.

7. Üzenetkövetítés tanítónak, igazgatónak, szülőnek

Játsszátok el, hogyan adnátok át ugyanazt az üzenetet az igazgatóknak, a gondnok néninek, édesapáknak és a szomszéd teremben tanuló pártasaitoknak!

Az üzenetek lehetnek pl.:

- Holnap tüdőszűrő vizsgálatra kell menni.
- Az iskolában könyvvásár lesz.
- 12 és 15 óra között áramszünet lesz.

Ügyeljenek a hangerőre, a tekintettartásra, az arcjátékra és a testtartásra!

*8. Hirdetés osztálytársaknak, valamint idegen
gyerekcsoportoknak*

- a) Egy hét múlva író-olvasó találkozó lesz az iskolában. A vendég Kiss Anna lesz.
- b) A lakóhelyeteken szereplő cirkuszból megszökött egy veszélyes óriáskígyó. Aki látja, jelentse a helyi rendőrségnek! Ügyeljenek a helyes testtartásra, tekintettartásra! Beszéljenek középhangerővel!

9. Állatok leírása kép és egyéni megfigyelés alapján

- a) Az *Állatvilág* című folyóirat valamelyik számában keressétek ki egy érdekes állat képét! Beszéljétek róla osztálytársaitoknak! Először az egész állatról, majd jellemző tulajdonságait kiemelve szóljatok az egyes testrészeiről is!
- b) Melyik a legriasztóbb állat, amit valaha láttál? Beszélj róla! Mi fedi a testét? Mi a legérdekesebb a külsején? Miért találd ijesztőnek?

10. Tevékenységek leírása egyéni megfigyelés és tapasztalat alapján

- a) Mondd el, hogyan kell könyvtárban könyvet kölcsönözni! Játsszuk el a kölcsönzést!
- b) Porszívóznod kell, de a gép már alig-alig szippantja fel a hulladékot. Mondd el részletesen, hogyan kell „megjavítanod” a porszívót! (A hallgatód még sosem javított porszívót, nem is tudja, hogyan kell használni.)
- c) Biztosan van mosógépetek. Mondd el, milyen tevékenységeket kell végezni, hogy a szennyes ruha megtisztuljon! (A hallgatódnak nincs mosógépe.)
- d) Mit kell tenned, ha gyógyszer akarsz kiváltani a gyógyszertárban? Mondd el! Játsszátok is el a jelenetet!
- e) Tudjátok-e, mennyi a testsúlyotok? Kérjétek meg édesanyátokat, testvéreket, valamelyik tanítókat, mérjen meg benneteket, de saját magatok is elvégezhetitek a mérést. Mondjátok el, hogyan történt a mérés! A füzetetekbe írjátok be a mérés eredményét!

11. Meseszereplők és a mikrokörnyezetből ismert érdekes személyek leírása

- a) Háromhavonta megmérjük a testsúlyotokat. A mért adatokat, a mérés időpontját a füzetetekbe írjátok majd le! Év végén megfigyeljük és összehasonlítjuk az adatokat.
- b) Nézzétek meg a testsúlyotok és a testmagasságotok mérési adatait! Mondjatok igaz állításokat a feljegyzéseitek alapján!
- c) Figyeljétek a bábokra! Bemutatkoznak, és megmondják, mi az érdeklődési körük. A ti feladatotok, hogy találjátok ki, mondjátok el (írjátok le), hogy mit szeret legjobban csinálni, mi lehet a kedvenc rádió- vagy tv-műsora, újságja, milyen eszközök, tárgyak találhatóak a környezetében! (Pl.: *Medve Márton vagyok. Nagyon érdekel a sport.*)
- d) Az eddigi ismereteitek alapján válasszatok olyan párt vagy párokat, akiknek szerintetek ugyanaz az érdeklődési körük, mint a tiétek! Ellenőriztétek, jól választottatok-e!
- e) Az írásvetítőn (táblán) látható érdeklődési körök közül válasszatok ki a tiéteket! Mondjátok el, miért erre esett a választásotok!
 - barkácsolás, szerelés
 - állattartás
 - főzés
 - kertészkedés
 - társasjáték
 - sport
 - festés, rajzolás
 - horgászat
 - olvasás
 - zenehallgatás
 - mozi, színház
 - gyűjtemények (bogár, növény, bélyeg, szalvéta, gyufacímke)
 - otthoni segítség (takarítás, favágás, söprés)
 - gépek megfigyelése

- f) Értékelések megfogalmazása az egyes tanulók döntéseiről, a döntés következményeinek végiggondolására vonatkozóan: előrelátó, meggondolt vagy elhamarkodott, meggondolatlan.

Információ:

Az emberek gyakran kerülnek olyan helyzetbe, hogy több lehetőség közül kell választaniuk. Ezeket a választásokat döntéseknek nevezzük. Aki dönt, lehet **előrelátó**, **meggondolt** vagy **elhamarkodott**, **meggondolatlan**, aszerint, hogy hogyan és mit választ.

- fa) Hallgassátok meg La Fontaine *A tücsök és a hangya* című verses meséjét! Mondjátok el, szerintetek melyik állat döntése volt elhamarkodott, meggondolatlan! Mondjátok el azt is, mi lett a döntésük következménye!
- fb) Képzeljétek magatokat azokba a helyzetekbe, amiket a táblán (írásvetítőn) láthattok!
Mondjátok el, hogyan döntene egy előrelátó, meggondolt, és hogyan egy meggondolatlan ember! Próbáljátok elmondani a döntés következményeit!
- fba) Az úttesten igen nagy a forgalom. Zebra körülbelül 100 méterre van. A gyerekek szeretnének átmenni a másik oldalra.
- fb) A gyerekek hazafelé készülődnek az iskolából. Az egyik fiú nem találja a kesztyűjét.
- fb) A pásztorfiú az erdő szélén legeltette a nyáját. Szeretett volna aludni, de a kutyája mindig odaszaladt hozzá, ugatót mellette, a ruháját rángatta.
- fb) December eleje volt. A falu szélén befagyott a kis tavacska. A gyerekek korcsolyázni akartak.

Megjegyzés:

Az fa) feladathoz tartozó verses mese az 1. osztályos olvasókönyvben található.

g) Az alternatívák előnyben részesítésére vonatkozó döntések értékelése: **szorgalmas, kötelességtudó, megbízható, lusta, hanyag, megbízhatatlan.**

ga) Hallgassatok meg egy francia népmesét, amely egy nyulacskáról szól!

Milyenek tartjátok a nyulacskát a mese elején és a végén? Melyik nyulacska „tetszett” jobban nektek?

gb) Két szót olvashattok a táblán (írásvetítőn)! Mellettük a szavak magyarázatát láthatjátok. A szavak jelentésének ismeretében találjátok ki és meséljétek el történeteket **egy hanyag** és **egy kötelességtudó** gyerek

gba) otthoni feladatvégzéséről, munkájáról!

gbb) iskolai feladatairól!

gc) Olvassátok el az írásvetítőn (táblán) látható szövegeket! A szöveg szereplőit egy-egy szóval jellemezzétek! Indokoljátok is választókat!

gca) Jánost megkérte édesanyja, menjen el Marciért, óvodás testvééréért.

Már mindenkit elvittek az óvodából, csak Marci sírdogált ott. Az óvó néni telefonált az édesanyjáért. Édesanyja sietve érkezett meg. Nagyon aggódott: vajon mi történt Jánossal? János az óvoda melletti téren focizott a barátaival!

gcb) Judit sok leckét kapott mára. Hozzá is látott a tanulóasztalához. Egy óra múlva elégedetten állt föl. Minden feladatot elvégzett, mehetett játszani.

gcc) Két fiú beszélgetett a szakköri feladat elkészítéséről. Jakab ezt mondta: Nagyon sok képet gyűjtöttem már, megírtam azt a szöveget is, amit beleírok. Néhány szót kell még megnéznem, mert nem vagyok biztos a helyesírásában.

Péter így szólt: Én nem vacakoltam ennyit. Öt perc alatt megcsináltam az egészet. Bár a ragasztó kicsit elfolyt, az írásom is csúnya lett, de nem nagyon érdekel.

- gcd) Édesanyának segítségre volt szüksége. Így szólt Évához:
– Ma csak este érek haza. Légy szíves, vásárolj be, és készíts vacsorát!
Mire édesanya hazaért, terített asztal várta, Éva minden rábízott feladatot elvégzett.

Megjegyzés:

A ga) feladat meséje: *A lusta nyulacska. (Minden napra egy mese. Móra Kiadó. Bp., 1980. 164. 1.)*

Itt használható mese még: Illyés Gyula: *A rest macska. (Hetvenhét magyar népmese. Móra Kiadó. Bp., 1979.)*

A lusta fiú meg a cinege (szibériai népmese). (Minden napra egy mese. Móra Kiadó. Bp., 1980.)

A lusta kolibri (kínai népmese). (Minden napra egy mese. Móra Kiadó. Bp., 1980.)

A gb) feladat elvégzésekor a tábla (írásvetítő) képe:

hanyag: munkáját gondatlanul, lustán végző

kötelességtudó: feladatait pontosan, gondosan végző, fontosnak tartja, hogy a rábízott munkát mindig teljesítse.

h) A kitartásra vonatkozó értékelések: **türelmes, kitartó** vagy **türelmetlen**.

ha) Játsszátok el láb-, kar- és kézmozgások, testtartás, tekintet, arcjáték segítségével, hogy türelmetlenek vagytok!

hb) Idézzetek föl olyan eseteket, amikor

– türelmesek, kitartóak voltatok;

– türelmetlenek voltatok!

Alkossatok rövid szövegeket szóban úgy, hogy megtudjuk, milyen helyzetbe, kivel szemben esett ez meg veletek!

Megjegyzés:

A hb) feladat esetében a tehetséges, jó képességű gyerekektől már írásbeli szövegalkotást is kérhet a pedagógus.

i) Az önállóságra vonatkozó értékelések: **önálló** vagy **önállótlan**.

ia) Két szót láthattok a táblán (írásvetítőn). Tudjátok-e, mit jelent az, ha valaki feladatainak, munkájának elvégzésében önálló, illetve önállótlan? Mondjatok példákat erre! (Ha a gyerekek ismerik a fogalmakat, az általuk gyűjtött példákat hallgassa meg a pedagógus, és kérdezzen rá a miéltre is. Ha nem ismerik a fogalmakat, az ib) feladat következzen.)

ib) Próbáljátok elképzelni, és meséljétek el, hogyan viselkedik a táblán (írásvetítőn) olvasható helyzetben egy önálló és egy önállótlan gyerek!

- egy matematikai feladat megoldásakor
- az orvosi rendelőben
- saját szobájának takarításakor
- ha eltéved egy idegen városban

ic) Ti milyennek tartjátok magatokat? Indokoljátok is meg, miért!

j) A végrehajtás módjára vonatkozó értékelések: a feladatot **sikeresen megoldotta**, a feladatot **nem tudta megoldani**, **kitért** a feladat elől, **kerülő utat választott** vagy **feladta**.

ja) Helyzeteket, eseteket hallhattok tőlem, és olvashattok a táblán. A különböző helyzeteket a feladatmegoldás melyik módjával jelölnétek? Indokoljátok is, miért!

1. sikeresen megoldotta a feladatot
2. nem tudta megoldani a feladatot
3. kitért a feladatmegoldás elől
4. kerülő utat választott
5. feladta

jaa) Részlet Mark Twain *Tom Sawyer kalandjai* című könyvéből. (Tomra Polly néni ráparancsol, hogy meszelje

ki a kerítést, de Tomnak ehhez nem sok kedve van.)
18–20. o. (4)

jab) Kati Terit szerette volna megtanítani annak a feladatnak a megoldására, amit órán végeztek. Már harmadszor mondta el, de Teri semmit nem értett. Kati így szólt: „Nem tudom megtanítani. Holnap kérd meg inkább a tanító nénit, ő majd elmondja újra.” (5)

jac) Zolit megkérte az édesanyja, tegye rendbe a szobáját, mert vendégeket vár. Zoli hozzálátott a takarításhoz, rendrakáshoz. Édesanyja megdicsérte a szép, alapos munkáért. (1)

jad) Nekeresd országban Nevesincs király kihirdette, annak adja Seholsincs királykisasszonyt és fele országát, aki teljesíti egyetlen kívánságát. Csak egy kívánság – gondoltam magamban –, akár hármat is teljesítek!

Bekocogtam szamaramon (odavágtattam paripámon), és jelentkeztem a királynál. A király parancsa így szólt:

– Szántsd fel a rétet! Vess belé búzát! Holnap reggel ennek a búzának a lisztjéből süített friss cipóval ébressz!

Meghajtottam magam, és így szóltam:

– Nem tudom véghezvinni, amit kívánsz!

Nem is lett a feleségem Seholsincs királylány. (3)

jae) Évák nehéz feladatot kaptak matematikaórán. Éva dolgozott, de az ellenőrzéskor kiderült, hogy rossz a feladatmegoldása. (2)

jb) Bizonyára ti is sokszor sikeresen oldottatok meg feladatokat, de az is előfordult, hogy nem tudátok megoldani.

Most olyan eseteket meséljétek el, amikor

– kitértetek a feladatmegoldás elől;

– kerülő utat választottatok;

– feladtátok a feladatmegoldást!

k) A végrehajtás átélésének értékelése: **siker** vagy **kudarc**.

Információ:

A *Magyar értelmező kéziszótár*ból két szócikket fogok felolvasni.

siker: 1206. o.

kudarc: 797. o.

ka) Idézzétek fel eddigi tevékenységeiteket! Meséljétek el egy olyan történetet, amelyben

kaa) sikerült valami, sikert értetek el!

kab) kudarcot vallottatok!

kb) Olyan történeteket olvashattok a táblán (írásvetítőn), amelyben a szereplők kudarcot vallanak. Mondjátok el véleményeket a két gyerekről!

kba) A kisiskolások szavalóversenyére ketten jelentkeztek az osztályból. Lili kiválasztotta a verset, gyakorolta, még a társainak is elmondta. Zoli így gondolkozott: „Annyi verset tudok, minek tanuljak másikat.” Lili is, és Zoli is kiestek a versenyből.

kbb) Felmérő dolgozatra készült az osztály. Pali és Peti szerették volna hibátlanul megoldani a feladatokat. Pali biztos volt magában. Nem is gyakorolt, nem ismételt. Peti minden délután olvasott és írt, gyakorolt, ismételt. Mindkét gyerek dolgozata hibás volt.

l) Önmagával való elégedettség: **elégedett** vagy **elégedetlen**; önértékelésének módja: **szerény** vagy **dicsekvő**.

la) Gondoljátok végig iskolai, otthoni és játék közbeni tevékenységeiteket!

laa) Meséljétek el egy olyan esetet, amikor elégedettek voltatok a teljesítményetekkel! Indokoljátok is meg, miért ezt az esetet választottátok!

lab) Meséljétek el egy olyan esetet, amikor elégedetlenek voltatok magatokkal! Próbáljátok megindokolni, miért éreztetek így!

lb) Hallgassátok meg Lázár Ervin meséjét! Milyenek tartjátok a Majmot?

lc) Alkossatok rövid szöveget! Olyan gyerek nevében kell beszélgetek, aki dicsekszik, kérkedik

- az új biciklijével;
- az édesapja autójával;
- a focitudásával;
- az iskolai teljesítményével;
- egy olyan hellyel, ahol nyáron volt.

A hallgató gyerekek minősítsék a szerepben bemutatott viselkedést!

Megjegyzés:

Az lb) feladathoz használható mesék: Benedek Elek: *A dicsekvők*. (Benedek Elek: *Vége jó, minden jó*. Móra Kiadó Bp., 1979.) *A jaguár és a villám* (dél-amerikai indián mese). *Világszép népmesék*. 2. köt. (Móra Kiadó Bp., 1962.) *A szúnyog meg a ló* (észti mese). *Világszép népmesék*. 1. köt. (Móra Kiadó Bp., 1962.)

m) Teljesítményének minősége: **lelkiismeretes, alapos, pontos, hibátlan** vagy **hanyag, felületes, pontatlan, hibás**.

ma) Meséljétek arról, hogy volt-e már olyan eset, amikor

- lelkiismeretesen, pontosan, hibátlanul, alaposan végeztetek el egy feladatot;
- hanyag, pontatlan, hibás teljesítményt nyújtottatok?

mb) Lelkiismeretes, alapos, illetve hanyag, felületes gyerekek egy-egy munkájának eredményét kell bemutatnotok írásban.

- Milyen az a képgyűjtemény, amelyet egy lelkiismeretes, alapos gyerek készített?
- Milyen lehet az a faliújság, amit egy hanyag, felületes gyerek vezet?

- mc) Meséljétek arról, véleményetek szerint milyen lehet az az ország, ahol csak olyan emberek élnek, akiknek a teljesítménye hanyag, felületes, hibás, pontatlan!
- n) Kiscsoportos kommunikáció (nemcsak az egyéni, hanem az egész csoport teljesítményének értékelése folyhat).
- A pedagógus a következő kérdésekkel segítheti az értékelést:
- Mi a véleményetek a beszélő tekintettartásáról?
 - Hogyan léptetek volna kapcsolatba a beszélővel?
 - Lehetett volna máshogy?
 - Milyenek voltak a kérdéseitek?
 - A javítások során nyugodtan és megfelelő tempóban beszéltek?
 - Tartotta-e a beszélő a témát?
 - Ti tartottátok-e a témát?
 - Milyenek voltak a megszólítások?
 - Figyelmese és türelmesek voltatok-e a beszélővel szemben?
- o) Magatartási normák megállapítása: **figyelmeztetett** vagy **figyelmeztetlen**.
- oa) Játsszátok el,
- hogyan sorakoznak a figyelmeztetlen gyerekek;
 - hogyan jelzi egy figyelmeztetlen gyerek azt, ha a tanítójával szeretne beszélni;
 - hogyan viselkedik egy figyelmeztetlen gyerek az utcán!
- ob) Ti már voltatok figyelmeztetlenek? Alkossatok szóban (írásban) egy olyan szöveget, amelyben ezt meséltétek el!
- p) Társakkal szembeni segítőkészség megállapítása: **segítő-kész, jószívú** vagy **önző, irigy**.
- pa) Hallgassátok meg Wilde *A csillagfiú* című meséjét! Gondolkodjatok, és mondjátok el, milyenek tartjátok a Csillagfiút! Indokoljátok is választótokat!

- pb) Nézzétek meg a diaképet! Segítőkész, jószívű gyereket láthattok. Meséljétek a diakép alapján egy történetet! A történetekben szerepeljen a hely, az időpont, az előzmény és a következmény.
- pc) Játsszátok el, hogyan viselkedne, mit mondana egy önző, irigy és egy jószívű, segítőkész gyerek, ha
- a szánkójával szeretnétek szánkózni;
 - egy beteg osztálytársának meg kellene mutatnia és elmagyaráznia az új feladatot;
 - óvadás testvérét csak úgy engednék el játszani, ha rendbe rakja a játékait;
 - új könyvet kap, amit más is szeretne elolvasni.
- pd) Voltatok-e már
- önzők, irigyek;
 - jószívűek, segítőkészek?
- Alkossatok egy ilyen esetről szöveget szóban!

Megjegyzés:

A pa) feladat meséje a *Testvérország* című kötetben jelent meg. (Móra Kiadó. Bp., 1963.)

Használható mesék még:

A nyulacska (*A repülő hajó*, Móra Kiadó. Bp.)

A fejsze-kása (*A repülő hajó*, Móra Kiadó. Bp.)

A kóró és a kismadár (Arany László: *Magyar népmesék*. Móra Kiadó. Bp.)

- r) Társaival szembeni bánásmód és hangnem megállapítása:
- udvarias, tapintatos, gyengéd, barátságos** vagy **udvariatlan, durva, tapintatlan, barátságtalan**.
- ra) Találjatok ki különböző helyzeteket! Játsszátok el, hogyan viselkedik ugyanabban a helyzetben
- egy udvarias és egy udvariatlan ember;
 - egy tapintatos és egy tapintatlan ember;
 - egy durva és egy gyengéd ember;
 - egy barátságos és egy barátságtalan ember!

- rb) Hallgassátok meg Páskándi Géza *A Dinnye és Tök* című meséjét! Melyik szereplőt tartjátok barátságosnak, gyengédnek, melyiket barátságtalannak?
Ismertek-e olyan mesét, amelynek szereplői barátságosak, gyengédek, udvariasak vagy barátságtalanok, durvák, udvariatlanok?
Mondjátok el, melyik mese szereplőjére gondoltok!
- rc) Meséljétek el egy olyan esetet, amikor
- udvariasak vagy udvariatlanok voltatok;
 - tapintatosak vagy tapintatlanok voltatok;
 - durvák vagy gyengédek voltatok;
 - barátságosak vagy barátságtalanok voltatok!
- rd) Emlékezzetek vissza! Voltak-e már veletek szemben
- udvariasak, tapintatosak, gyengédek, barátságosak;
 - udvariatlanok, tapintatlanok, durvák, barátságtalanok?
- Meséljétek erről! Mondjátok el, milyen érzés volt ez!

Megjegyzés:

Az rb) feladat meséje megtalálható a 2. osztályos irodalomkönyvben.

- s) Társaival szemben való nyitottságának megállapítása: **nyílt, közömbös, bizalmatlan** vagy **zárkózott**.
- sa) Olvassátok el a táblán látható szövegeket! Mondjátok el,
- hogyan viselkedik, mit mond szerintetek egy nyílt, egy közömbös, egy bizalmatlan és egy zárkózott gyerek, ha kiscsoportos beszélgetés során a vágyaikról, elképzeléseikről, kívánságaikról esik szó;
 - hogyan vesz részt egy közös játékban egy nyílt és egy zárkózott gyerek;
 - mit tesz, hogyan viselkedik egy közömbös gyerek, ha az osztályról vagy valamelyik társáról van szó!
- sb) Ti milyennek tartjátok magatokat? Írjátok le! Röviden indokoljátok meg azt is, miért!

t) Társak által való befolyásolhatóság megállapítása: **független:** magabiztos, lelkiismeretes, **engedélyes:** önmagában bizonytalan.

ta) Három tulajdonságot írtam a táblára. Olvassátok el némán! Ismeritek-e ezek jelentését? Szerintetek milyen a magabiztos, a lelkiismeretes, az önmagában bizonytalan ember? Mondjátok el!

tb) Olvassátok el a táblán látható mondatokat! Döntsétek el, melyiket mondhatta egy magabiztos, egy lelkiismeretes és egy önmagában bizonytalan gyerek!

1. Nekem volt igazam, akármit is mondanak mások.
2. Jaj, én nem is tudom...
3. Vajon jól döntöttem?
4. Ha mindenki Jóskának ad igazat, akkor én is.
5. Mondjátok meg ti, mit csináljak!
6. Csak úgy jó, ahogy én mondom.
7. Nem, ezt én jobban tudom!
8. Biztos, hogy nekem volt igazam?
9. Azért csinálom így, mert a többiek azt mondták, hogy így helyes.
10. Az biztos, hogy Kati a hibás.
11. Lehet, hogy igazatok van, de én mégis így teszek.

tc) Az írásvetítőn három gyerek véleményét olvashatjátok. Döntsétek el, melyik szereplő magabiztos, melyik lelkiismeretes és melyik bizonytalan!

tca) *Információ:*

A gyerekek azon vitakoztak, Évát vagy Robit bízzák-e meg a faliújság szerkesztésével. Jóska, Mari és Péter Évára szavazott, a többiek Robit választották. Az Évára szavazók, miután megismerték a többiek véleményét, ezt mondták:

Jóska: – Akármit mondtok, Évának kell adni ezt a feladatot. Nekem van igazam.

Mari: – Lehet, hogy igazatok van. De szerintem Éva ugyanolyan jól elvégzi majd ezt a munkát, mint Robi.

Péter: – Hát, ha mindenki Robit választotta, én is rá szavazok.

tcb) *Információ:*

Karesz, Zoli és János megígérték édesanyjuknak, hogy bevásárolnak. A boltba menet találkoztak barátaikkal, akik focizni siettek a térre. Hívták őket is.

Karesz: – Nem is tudom, mit csináljak. Vajat vegyek vagy focizni menjek? Ti mit csinálnátok? Szerintetek mit tegyek? Na jó, ha mindenki azt mondja, én is inkább focizok.

Zoli: – Nem megyek veletek. Megígértem, hogy bevásárolok. Majd öt óra felé lemegyek a térre én is.

János: – Nem megyek el veletek. – Miután a fiúk elmentek, így gondolkozott: – Lehet, hogy el kellett volna mennem. Legközelebb nem hívnak. De hát megígértem, hogy bevásárolok. Azt hiszem, mégis így a jó.

td) Próbáljátok elképzelni és elmondani, mit tesz egy lelkiismeret-furdalásos gyerek azután,

– ha a többiekkel együtt kinevette egyik társát, mert az esett;

– ha valamilyen kárt okozott, és ezt nem merte bevallani?

te) Játsszátok el, hogy ugyanabban a helyzetben hogy viselkedik, mit mond egy magabiztos és egy önmagában bizonytalan gyerek!

tf) Meséljétek el egy olyan esetet, amikor

– nem hagytátok, hogy a többiek befolyásoljanak benneteket, kitarítottátok saját véleményetek mellett;

– megváltoztattátok véleményeteket, mert ez eltért a többiekétől;

– sokat töprengtetek, hogy magatokra vagy társaitokra hallgassatok, nehezen döntöttetek a saját elképzeléseitek mellett!

u) Konfliktusokkal szembeni viszony megállapítása: a **konfliktus lebecsülése, menekülés a konfliktusos helyzetből, a konfliktus feloldásának megkísérlése.**

Információ:

Hallottátok-e már ezt a szót: **konfliktus**? Bizonyára gyakran előfordul veletek, hogy két ellentétes lehetőség közül kell választanotok. (Pl.: Focizzatok vagy a leckét csináljátok. Bevalljátok, hogy eltörtétek a vázát vagy ne. Olvasni szeretnétek, de a moziban is nagyon jó filmet vetítenek.) Az is gyakori, hogy társaitokkal, az osztállyal vagy szüleitekkel kerültök szembe. (Pl.: Összevesztetek a barátotokkal. Más véleményetek van valamiről, mint az osztály többi tagjának.) Az ilyen helyzeteket nevezük konfliktusos helyzeteknek, konfliktusoknak.

ua) Próbáljátok felsorolni konfliktusos helyzeteket! Állapítsátok meg azt is, hogy a konfliktus emberek között vagy önmagatokban alakult ki!

ub) Olvassátok el az írásvetítőn látható történetet, adjatok tanácsot a szereplőnek, hogyan oldja meg konfliktusát!

uba) Jóska és Pista barátok voltak. Nemcsak az iskolában voltak együtt, hanem minden délután találkoztak a téren. Egyik nap Pista nem jött el. Az iskolában nem szólt Jóskához, csak köszönt, és már szaladt is a többiekhez. Jóska nem tudta, mi történt, mit tegyen.

ubb) Éva nem szeret iskolába járni, mert osztálytársai alig beszélnek vele. Ha beáll a közös játékba, azonnal abbahagyják, és új játékot kezdenek.

ubc) Kati az iskolában megbeszélte Piroskával, hogy vasárnap moziba mennek. Délután Judit látogatta meg Katit. Kérte, menjenek vasárnap együtt a Vidám Parkba. Kati mindkettőt szeretné. Mit tegyen?

- uc) Mondjátok el, mit tennétek, hogyan oldanátok meg ezeket a konfliktusokat!
- uca) Barátotok moziba hív benneteket, már a jegyeket is megvette arra a kalandfilmre, amelyik háromkor kezdődik. Ti megígértétek az egyik sokat betegeskedő osztálytársatoknak: segítetek neki a tanulásban, hogy pótolhassa lemaradását. Ez az osztálytársatok négyre jön hozzátok.
- ucb) Láttátok, amikor egyik barátotok betörte az ablakot. De hiába keresik, ki tette, nem jelentkezik.
- ucc) Véletlenül kitéptetek az osztálykönyvtár egyik könyvéből egy oroszános képet. A tanító néni azt a társatokat akarja megbüntetni, akinek ez a kedvenc könyve.
- ucd) Összevesztetek a barátotokkal.
- uce) Fegyelmetlenségetek miatt nem mehet kirándulni az osztály. Társaitok – hogy megbüntessenek benneteket – nem játszanak, nem beszélnek veletek.
- ucf) Felmérőt írtok, de nem tudtok válaszolni a kérdésekre. Lehetőségetek lenne a csalásra, de éppen tegnap ti voltatok a legdühösebbek az egyik osztálytársatokra, aki csalt, s ti követeltétek legjobban, hogy büntessék őt meg ezért.
- ucg) Összeverekedtetek egyik osztálytársatokkal.
- v) Biztosan van érdekes ismerősöd: sportember, érdekes foglalkozású vagy furcsa külsejű ember. Ismertesd meg velünk: milyen a külseje, mik a jellegzetes szokásai, legfontosabb tulajdonságai, milyen ruhákat hord, milyen a testtartása stb.
- z) Több mesét is olvashattatok már, amelyeknek a szereplője ördög. Milyennek képzeled?

12. Érdekes, kevésbé ismert tárgyak, objektumok leírása

- a) Írj le egy egyedi épületet (múzeumot, templomot stb.) úgy, hogy csak messziről látod. Majd menj közelebb, s úgy is írd le egy olyan hallgatónak, aki akkor látja először az épületet!
- b) Játsszatok kitalálóst! Fordíts háttal a társaidnak, s végy a kezébe egy tárgyat (fogorvosi fogót, cserépszilkkét, tűzőgépet, számológépet stb.) úgy, hogy ne lássák. Adj róla olyan leírást, hogy kitalálhassák, mi van a kezében!
- c) Tervezz egy nagyon szép és kényelmes széket (hintát, játékot, mászókat stb.)! Ismertesd a tervet társaiddal!
- d) Úgy mutasd be a lakásokat (kerteket, autókat stb.) egy képzeletbeli hallgatóságnak, hogy kedvük támadjon megvásárolni tőled!

13. Tér leírása: tájékoztatás, útbaigazítás jól ismert térben

- a) Hogyan kell hozzátok elmenni az iskolából? Magyarázd el nekünk!
- b) Mondd el, hogyan juthatnék el a lakásokhoz legközelebb eső ételmezőbe!
- c) Mondd el az osztálytársaidnak, hogyan kell az iskolától eljutni az orvosi rendelőbe (a buszmegállóhoz, az ételmezőbe stb.)! Törekezz a kellő részletességre és a pontosságra, de egy ponton vezesd félre őket! Nekik észre kell venniük, mikor vezetted őket félre.
- d) Játssz el valakivel, hogy útbaigazítasz egy nagyon rosszul látó felnőttet, aki valami közelben levő épületet vagy intézményt keres. Légy udvarias és tapintatos!

14. Társalgás kis csoportban játékelmények, átélt élmények és elképzelt események alapján

Témajegyzék:

a) Átélt élmények:

- aa) moziban látott film;
- ab) tévében látott, rádióban hallott ismeretterjesztő műsor;
- ac) tévében, színházban, bábszínházban látott előadás, rádiójáték;
- ad) olvasott szépirodalmi mű;
- ae) újságból, folyóiratból szerzett értesülés;
- af) lexikonból, enciklopédiából, ismeretterjesztő könyvekből szerzett ismeretek;
- ag) utcán, eddig ismeretlen, új környezetben tapasztalt vagy látott érdekességek;
- ah) közös gyermekprodukciók,

b) Elképzelt események:

- ba) tudományos-fantasztikus film vagy olvasmány alapján társalgás elképzelt szituációkról;
- bb) híres, sokak által ismert személyek (úrhajós, világbajnok, sportoló, felfedező, tudós) szerepébe való beilleszkedés;
- bc) más történelmi korba való átlépés;
- bd) elképzelt élőlények helyzetébe való beilleszkedés.

A szövegbefogadás és a szövegértés tanítása

1. Válaszolás meghívásra

- a) Játsszátok el, hogyan válaszolnátok a meghívásra! Ügyeljetek a testtartásra, a fejtartásra és a tekintettartásra!
- aa) Egy szülő meghív a kisfia születésnap zsúrára.
 - ab) Egy pajtásod meghív magához uzsonnára.
 - ac) Közös szereplés után az igazgató meghív egy pohár üdítőitalra.
 - ad) Egy másik osztály képviselője meghív a klubdélutánjukra.
- b) Ugyanarra a meghívásra lehet többféleképpen válaszolni. Játsszátok el néhány változatot! Miben jut kifejezésre a változatok közötti különbség?

2. Válaszolás tudakozódásra

- a) Adj útbaigazítást!
- aa) Hol található a legközelebbi orvosi rendelő?
 - ab) Hogyan juthatok el a vasútállomásra?
 - ac) Hol van a helyi önkormányzat épülete? Készüljetek fel a helyzetek eljátszására!
- b) Játsszátok el egy olyan helyzetet többféleképpen, amelyben egy tanácstalanul ácsorgó felnőtt kér útbaigazítást egy gyerektől! (Válaszolhat a gyerek nyeglén, udvariasan, tagadóan, neveletlenül stb.)

3. A kérdéses gyakorlása

a) Ismeretterjesztő és publicisztikai jellegű szövegek feldolgozásakor lehet a szövegértés ellenőrzésének egyik módjaként alkalmazni.

Tegyetek fel kérdéseket a szöveg alapján

- aa) az események okára!
- ab) az események módjára!

b) Figyeljétek meg a kivetített diát! Tegyetek fel kérdéseket egymásnak, és válaszoljatok is rájuk!

A kérdések vonatkozzon:

- ba) helyre;
- bb) időre;
- bc) szereplőkre;
- bd) tulajdonságra;
- be) módra;
- bf) okra;
- bg) anyagra;
- bh) mennyiségre stb.!

A kommunikáció tanítása

1. Állatok leírása kép és egyéni megfigyelés alapján

- a) Gyűjtsetek állatokat ábrázoló fotókat!
- Milyen állat van a képen?
 - Hol és mikor készülhetett a fotó?
 - Hogyan viselkedik az állat? Milyen állapotban van?
- (Például: nyugodt, békés, nyugtalan, feszülten figyel, játszik, alszik, támad, menekül, riadt, fél, örül stb.)

– Miből állapítottátok meg mindezt? Milyen az állat tekintete, testtartása, végtagjainak helyzete? Ha több állat van a képen, mekkora köztük a távolság? Hogyan helyezkednek el a térben?

b) Nézzetek meg a tévében állatokról szóló filmeket, majd írjátok le, hogyan viselkedtek, milyen volt a mozgásuk!

c) Ha van otthon állatod, figyeld meg, hogyan viselkedik, amikor

ca) jól érzi magát.

cb) játszani akar veled.

cc) megijed valamitől.

Figyeld meg a mozgását, a mozdulatait és a hangját!

d) Ha van otthon állatod, figyeld meg, hogyan viselkedik, amikor várja, hogy megetesd! Rajzold le!

2. Az emberek közötti kommunikáció tanítása

a) Gyűjtsetek újságokból embereket ábrázoló fotókat!

– Mondjátok el, hogy milyen a képen látható emberek arca, tekintete, testtartása, gesztusai! Mekkora a köztük levő távolság?

– Milyen viszonyban lehetnek egymással?

– Mire gondolhatnak? Mit érezhetnek?

– Miről beszélgethetnek?

– Hol és mikor készülhetett a fotó?

b) Fejezzétek ki gesztusokkal, testtartással, arcjátékkal és tekintettel a következő közléseket!

ba) – Fáradt vagyok.

– Olyan jól aludtam!

– Rosszul vagyok.

– Ez engem nem érdekel.

– Már megint megsértettél.

– Haragszom rád!

- bb) – Nem tudom!
– Szeretek veled lenni.
– Olyan szomorú vagyok.
– Nem én csináltam.
– Utálom a sóskát!
– De szép!
- bc) – Hol rontottam el a feladatot?
– Nahát, ezt nem gondoltam volna rólad!
– Szégyellem magam.
– Szégyelld magad!
– Mit csináljak?
– Nem értem!
- bd) – Hagyj békén!!!
– Végre, megjött.
– Szeretlek.
– Nem szeretlek.
– Én vagyok a legszebb.
– Ne üss meg!
- be) – Sajnálom, hogy megbántottalak!
– Aha! Már értem!
– Szóval te voltál az?!
– Ne csináld, kérlek!
– Ez nekem egyáltalán nem tetszik.
– Unatkozom.
- bf) – Érdekes ez a játék!
– Mi olyan nevetséges ezen?
– Ezt te úgysem érted!
– Hova tettem a szemüvegemet?
– No, bátrabban!
– De örülök, hogy itt vagy!
- bg) – Hálás vagyok, hogy segítettél nekem.
– Kérlek, meséj!
– Olyan éhes vagyok!

- Olyan boldog vagyok!
- Én vagyok a legokosabb!
- Buta vagyok.
- Úgy félek!

c) Mutassatok be egy érzelmet vagy állapotot, beszéd nélkül!
Csak tekintettel, arcjátékkal, gesztusokkal, testtartással, érintéssel és a megfelelő térközsabályozással fejezzétek ki! Mi megpróbáljuk kitalálni, hogy mire gondoltatok.

d) Mit gondoltok, milyen az az ember, akire azt mondják, hogy

- da) a szeme sem áll jól.
- db) vigyorog, mint a fakutya.
- dc) kimutatta a foga fehérségét.
- dd) magasan hordja az orrát.

e) Mit jelentenek a következő közlések?

- ea) Lóg a nyakamon.
- eb) Megrázó látvány volt.
- ec) Kellemetlenül érinti az eset.
- ed) Mellbe vágott a dolog.
- ee) Csapj a tenyerembe!
- ef) Vállon vereget.

f) Milyen viszonyban vannak azok, akikre azt mondják, hogy

- fa) együtt vannak sülve-főve.
- fb) eltávolodtak egymástól.
- fc) közel kerültek egymáshoz.
- fd) kerülnek egymást.

- g) Milyen emberre mondjuk, hogy
- ga) mellém állt.
 - gb) három lépés távolságot tart mindenkivel.
 - gc) megközelíthetetlen.
 - gd) elfordult tőlem?
- h) Rajzoljátok le, hogyan helyeznétek el a klubszoba (könyvtár, tanterem) bútorait, ha
- ha) egy orvos lenne a vendégetek, aki előadást tart nektek a testápolásról.
 - hb) egy szülő lenne a vendégetek, akivel megtervezitek a farsangi klubdélutánt.
 - hc) kerekasztal-beszélgetésre hívnátok az iskolátok igazgatóját.
 - hd) vetélkedőt rendeznétek, és a zsűrit, három csapatot és a közönséget kell elhelyeznetek.
 - he) a tanév végi tanulmányi kirándulást terveznétek meg a tanítókkal.
- i) Hogyan viselkednétek a következő helyzetben? Játsszuk el!
- ia) A múzeumok és a kiállítóterem pénztáránál be kell jelenteni, hogy honnan, melyik iskolából jöttünk, s hányan vagyunk. Titeket bízlak meg ezzel a feladattal.
 - ib) Télen elmentek az egyik múzeumba, amelyben nincs ruhatár. Kigombolod a kabátod, de a sapkádat elfelejted levenni. Az egyik osztálytársad lekapja a fejedről a sapkádat, s durván legorombít: „Mi lenne, ha levennéd a tökfédődet?”
 - ic) Mit mondanátok egy kiállításon annak az osztálytársatoknak, aki sapkával a fején nézi a műalkotásokat?

- id) A kiállítóteremben véletlenül összeismerkedtek a bemutató művésszel. Mit kérdeznének tőle?
- ie) A múzeumban az egyik teremőr beszélgetni szeretne veletek. Ti mit kérdeznének tőle?
- if) Osztálytársaidal múzeumban vagy. Az egyik gyerek körülbelül tíz méterről kiáltja neked:
– Gyere gyorsan ide! Mutatok valami érdekeset!
A többi látogató rátok bámul.
- ig) Egy kiállításon elmélyülten nézel egy festményt. Az egyik osztálytársad véletlenül eléd áll, így nem látod a képet.
- ih) Múzeumban vagy az osztálytársaidal. Az egyik gyerek sorozatosan eléd tolakszik, s eltakarja előled a kiállított tárgyakat.
- ii) Egy kiállításon véletlenül beállsz az egyik látogató és az általa szemlélt festmény közé. Az ismeretlen ember lesújtóan néz rád.
- ij) A kiállítóteremben egy teremőr megdicséri a osztályotokat, mert fegyelmezetten viselkedtek, majd megkérdezi, honnan jöttetek.
- ik) Egy kiállításon apró, törékeny szobrok láthatók, amelyeket magas állványokra helyeztek el. A teremőr, amikor meglát benneteket, kioktató hangon közli veletek, hogy hogyan viselkedjétek, nehogy leverjétek egy szobrot.
- il) Az egyik múzeumban egészen közel hajoltatok egy apró tárgyhoz, hogy alaposan megnézzétek. A teremőr azt hitte, hogy hozzáértetek, ezért kiabálni kezd veletek.
- im) Múzeumban vagytok. Nem tudtatok ellenállni egy érdekes tárgynak, és megérintettétek. A teremőr észrevette ezt, és rátok kiabált.
- in) A múzeumban egy teremőr katalógust árul a kiállításról 30 forintért. Szeretnétek megnézni a kiadványt, hogy eldönt-

sétek, érdemes-e megvenni azt. Kérdezzétek meg a teremőrőtől, megnézhetitek-e a katalógust. Ha a kiadvány átlapozása után úgy döntötök, hogy mégsem veszitek meg, hogyan adnátok azt vissza?

- io) A múzeumba belépve az egyik osztálytársad a pénztár felé rángat, hogy vegyetek katalógust. Te szeretnéd, ha előbb megnéznének a kiállítást.
 - ip) Az egyik múzeum pénztáránál katalógusokat és reprodukciókat árulnak. Szeretnél vásárolni belőlük, de nem tudod, mennyibe kerülnek.
 - iq) Szeretnél venni egy plakátot a kiállításról. Nem tudod, hogy egyáltalán kapható-e, s ha igen, akkor mennyiért.
 - ir) A múzeumban rá akar beszélni a pénztáros arra, hogy vedd meg az egyik katalógust. Te egy másikat szeretnél megvásárolni.
 - is) Osztálytársaiddal katalógusokat, reprodukciókat vásároltok az egyik múzeum pénztáránál. Néhány gyerek türelmetlen: tolakodnak, hangoskodnak, nem várják meg, míg rájuk kerül a sor. Az eladó ettől ideges lesz, de egyelőre még szó nélkül túri a megpróbáltatásokat.
 - it) Kiválasztottál több reprodukciót a múzeum pénztáránál. Már éppen ki szeretnéd fizetni őket, amikor kiderül, hogy elszámoltad magad. Nincs annyi pénzed, mint amennyi kellene.
- j) Hogyan viselkednétek a következő helyzetben? Játsszuk el!
- ja) Megbízlak benneteket azzal, hogy vegyétek meg az állatkerti belépőjegyet az osztálynak! Csoportjegyet kell venni.
 - jb) Az állatkerti látogatás során az egyik osztálytársatok, hogy közelebből láthassa a farkast, átmászik a védőkorláton.

- jc) Osztálytársadnak nagyon tetszenek a majmok az állatkertben. Nem akarja otthagyni a ketrecüket. Társaitok már továbbmentek, s ti ketten lemaradtatok tőlük. Az állatkertben nagy a tömeg, féltő, hogy elvesztek.
 - jd) Az egyik osztálytársatok az állatkertben peracet dobál az elefántnak.
 - je) Két osztálytársatok az állatkertben a majmok ketrece előtt ugrál és visítózik, hogy felélénkítsenek egy nyugodtan üldögélő gorillát.
 - jf) Az egyik osztálytársad az ujjával kocogtatja az alvó kígyó terráriumát.
 - jj) Az egyik osztálytársad kavicsokat dobál az alvó oroszlán felé, hogy felébressze.
 - jh) Az állatkerti pavilonnál állatokat ábrázoló fotókat vásároltok. Te kiválasztasz egy fekete-fehér képsort. Az eladó viszont rá akar beszélni arra, hogy inkább egy színes albumot vegyél meg. Az album nem tetszik neked, mert színei nem élethűek, hanem eléggé mesterkéltek.
 - ji) Osztálytársaitokkal nézegetitek az állatkerti pavilon kirakátát. A barátod megkérdezi tőled, hogy neked tetszik-e az egyik állatbáb, mert azt szeretné megvenni. Te elég ízléstelennek tartod a figurát.
- k) Hogyan viselkednétek a következő helyzetben? Játsszuk el!
- ka) Az egyik osztálytársad le akar szakítani egy virágot az arborétumban, hogy hazavigye, mert nagyon megtetszett neki a növény.
 - kb) Az arborétumban az egyik óriási fa alatt hatalmas hangyboly van. Osztálytársaitok közül ketten egy-egy bottal ütögetik a bolyt, és sikongva nevetgélnek a megzavarodott hangyákon.
 - kc) Az egyik osztálytársatok egy csokipapírt eldobott az arborétumban, mert nem talált a közelben személtládát.

- J) Hogyan viselkednétek a következő helyzetben? Játsszuk el!
- la) Kissé késve érkeztek a színházba (moziba). Az előadás már elkezdődött. Nem tudjátok, vajon a jegyszedő beenged-e még benneteket a nézőtérre?
 - lb) Késve érkeztek a színházi előadásra. A jegyszedő nem akar beengedni benneteket a nézőtérre.
 - lc) A színházban (moziban) nem tudsz leülni a helyedre, mert a széked már foglalt.
 - Egyik osztálytársad ül ott.
 - Egy ismeretlen gyerek ül ott.
 - Egy ismeretlen felnőtt ül ott.
 - ld) A moziban vetítés közben többször is elszakad a film. Az egyik osztálytársad dühében hangosan fűttyög.
 - le) Az előadás szünetében a színházban valaki a helyedre ült.
 - lf) Az előadás szünetében nagy a tömeg a színházi büfében. Nagyon szomjas vagy, ezért szeretnél inni egy üdítőt. Sokan állnak előtted a pultnál. Már majdnem rád kerül a sor, amikor megszólal a második felvonás kezdetét jelző csengő.
 - lg) A moziban a mögötted ülő gyerek a film izgalmas részeinél előredől, és rákönyököl a széked támlájára meg a hajadra.
 - lh) A moziban izgalmas filmet néztek. A melletted ülő gyerek hangosan biztatja a film egyik szereplőjét, és becsmélő megjegyzéseket tesz egy másikra.
 - li) Az egyik osztálytársad cukrot osztogat a moziban a körülötte ülő gyerekeknek. Az édesség papírja rettentően zörg. Az osztálytársad téged is megkínál a cukorkával.
 - lj) A színházban az előtted ülő gyerek többször is feláll egy-egy izgalmas jelenetnél, s te nem látod a színpadot.

- lk) A színházban nem hallod a színészeket, mert hangosan beszélget az előtted ülő két gyerek.
- ll) A moziban elvesztetted a ruhatári jegyed. Hogyan váltanád ki a kabátodat?
- lm) A színházi előadás után hatalmas tömeg zsúfolódik a ruhatárban. Mindenki mielőbb szeretne kikerülni az épületből.
- m) Hogyan viselkednétek a következő helyzetben? Játsszuk el!
- ma) Le akarsz szállni a buszról, de nem éred el a leszállásjelző csengőt.
- mb) Le akarsz szállni a villamosról (buszról), de egy molett hölgy áll az ajtóban.
- mc) Kissé elbambultál a buszon. Már a felszálló utasok lépnek fel a járműre, amikor le akarsz szállni.
- md) Metrón utaztok. A kocsí fékezésekor majdnem elesel, mert nem kapaszkodtál. Felborítasz egy szatyrot, amely a padlón volt. A szatyor tulajdonosa felháborodottan néz rád.
- me) A metrón utaztok, a melletted ülő gyerek játszani akar veled. Mivel ehhez nincs kedved, mérgében megcsíp.
- mf) A buszon utaztok. Felszáll egy fekete bőrű nő. Az egyik osztálytársad nevetgélni kezd, mert még nem látott sötét bőrű embert.
- mg) Kirándultok az osztállyal. A buszra felszáll egy rokkant ember, akinek hiányzik a fél karja. A melletted ülő osztálytársad hosszasan bámulja a férfit.
- mh) Metrón (buszon, villamoson) utazol az osztálytársaiddal. Kissé elbambultál, ezért nem veszed észre, hogy a többiek már rég leszálltak.
- mi) A buszon megjelenik az ellenőr. Hiába kotorászol a zsebeidben, nem találsz a bérletedet.

Az illem tanítása

Megjegyzés:

Az illem tanításához a 3. osztályban továbbra is felhasználható az 1. és a 2. osztály számára készült feladatgyűjtemény *Beszédművelés, kommunikáció, illem* fejezetének *Beszédfejlesztés, kommunikációtanítás* és *Az illem tanítása* című része. A 3. osztályos feladatgyűjteményben csak azokhoz a témakörökhöz készítetünk feladatsorokat, amelyek az 1. és a 2. osztályos tananyagrendszerben még nem szerepeltek. Ezek a feladatok – és a korábbi feladatgyűjteményekben található feladatsorok – minták, a tanító tovább bővítheti őket, új feladatokat állíthat össze.

Az 1. és a 2. osztályos feladatgyűjteményektől eltérően a 3. osztályos feladatgyűjteményben nem soroljuk fel a megtanítandó, megtanulandó és alkalmazandó illemszabályokat. Ezek az *Egymás között* című tankönyvben találhatóak meg.

A közlekedésre vonatkozó illemszabályok tanítása (gyalogos közlekedés, utazás autóbuszon, villamoson, trolibuszon, metrón, vonaton, hajón, személygépkocsin)

- a) Olvassátok el az *Egymás között* című tankönyvekben a *Repülőgépen, hajón* címszó alatt található beszélgetést! Magyarázzátok meg, miért választott rossz beszédtemát a férfi!

- b) Soroljatok fel néhány beszédtemát, amelyről nyugodtan beszélgethetnétek a hajón utazó utitársaitokkal! Írjátok le ezeket!
- c) Utaztatok-e már hajón? Ha igen, meséljétek el, milyen szabályokat kellett megtartanotok ezen a közlekedési eszközön!
- d) Melyik véleményt tartjátok igaznak? Melyik viselkedést tartjátok helyesnek? Választásokat a megfelelő illemszabályokkal indokoljátok!
- A felnőttek borzasztó utálatosak tudnak lenni. Soha nem engedik meg, hogy a vezető melletti ülésre üljek. Persze, ők akarják nézegetni a szembejövő jó kis kocsikat!
 - Én addig sírok, rimánkodok, amíg megunják a szüleim, és megengedik, hogy az első ülésre üljek. Csak azt nem értem, hogy amikor rendőr jön, miért kell gyorsan visszamásznom a hátsó ülésre.
 - Szerintem azért kell hátraülni a gyerekeknek az autóban, mert az a legbiztonságosabb hely. Különben innen is jól lehet látni az országúton haladó autókat.
 - Én mindig a hátsó ülésen ülök a személygépkocsiban. Itt is úgy helyezkedek el, hogy a vezető jól láthasson hátra is.
 - Nagyon értek a gépkocsivezetéshez, mert az apukám mindenre megtanított már. Ha kocsival utazom, a vezetőnek mindig tanácsokat szoktam osztogatni, hogy hogyan kanyarodjon, hogyan váltson sebességet, hogyan parkoljon. Csak azt nem értem, miért lesznek néhányan ettől olyan idegesek.
 - Soha egy szót sem szólok a vezetőhöz, nem akarom elvonni a figyelmét az útról. Néha nagyon nehezen tudom megállni a némaságot, főleg akkor, ha hosszú ideig tart az út.
 - Csak akkor és annyit beszélgetek a vezetővel, amennyi nem vonja el a figyelmét az útról, és nem fárasztja ki.
 - A vezetésbe soha nem ütöm bele az orromat.
 - Ha valaki elvisz az autóján, mindig megköszönöm.
 - Én nem szoktam megköszönni a szállítást. Teljesen mindegy a vezetőnek, hogy egyfel több vagy kevesebb utasa van. Szerintem természetes, hogy engem is elvisz. Miért köszönném meg?

- e) Biztosan utaztatok mostanában személygépkocsival. Gondoljátok végig az utazás előtti, utáni és az utazás alatti viselkedéseket! Mondjátok el azokat az illemszabályokat, amelyeket megtartottatok! Voltak-e olyanok, amelyeket megsértettetek? Beszéljeteztek erről is!
- f) Ha felnőttek lesztek, ti is szeretnétek autót vezetni? Milyen lesz a kocsitok? Rajzoljátok le!
Olvassátok el az *Egymás között* című tankönyv *Illem és közlekedés* fejezetéből az *Autóban* rész jellel jelölt szövegét! Fogalmazzatok meg olyan illemszabályokat, amelyeket felnőttként meg szeretnétek tartani!

A szabad időben végezhető tevékenységek közbeni viselkedés illemszabályainak tanítása

1. Üdülőben, strandon

- a) Nézzétek meg a képet! Julit, Juli édesapját és édesanyját láthatjátok. A család üdülni megy (üdülni készül).
(Például ez látható a képen: Apa nagy bőröndökkel, anya táskákkal megy, mellettük a kislányuk, üres kézzel.
Apa és anya csomagol, a kislány olvas vagy játszik.)
- aa) Mi a véleményetek Juliról? Milyen illemszabályról feledkezett meg?
- ab) Rajzoljátok le ti is a képet, de úgy, hogy Juli viselkedése illemtudó legyen! Mondjátok el, mit javítottatok!
- ac) Ti is így mentek (így készültök) a nyaralásra? Meséljétek el, ti mit csináltok másképp!
- b) A képen Sanyit látjátok. Kétnapos hegyi túrára indul. (A képen egy kislány, az egyik kezében bőrönd, a másikban horgászbot és tollasütő, a hátán hátizsák. Ruhája: fehér ing, csokornyakendő, rövid nadrág, szandál, fehér zokni.)

- ba) Szerintetek jól állította össze a felszerelését Sanyi? Megfelelő ruhát és cipőt visel? Indokoljátok is a válaszotokat!
- bb) Írjátok le, ti mit vinnétek magatokkal, milyen ruhában mennétek egy kétnapos túrára!
- c) Kati levelet írt édesanyjának a táborból. Olvassátok el! Válaszoljatok Katinak a kislány édesanyja nevében!

Drága Anyukám!

Nagyon szeretném, ha eljőnnél értem, és elvinnél haza, mert itt engem a szobában mindenki bánt.

Tegnap este is szépen összehajtvá lepakoltam a székekre és az asztalra a ruháimat, a cipőimet az ágy alá tettem, a törölközőket az ágy végére akasztottam, és ma reggel minden szobatársam velem kiabált, hogy miattam lemaradtak a tisztasági versenyben.

Nem tudom, miért haragszanak rám, pedig én éjszaka csak halkán hallgatom a rádiót, és az ajtót is mindig óvatosan csukom be, ha este elmegyek a barátnőmhöz beszélgetni. Olvasni, levelet írni is csak este 10-ig, 11-ig szoktam.

Balatonfenyves, 1998. júl. 25.

Nagyon várlak!

Kati

- d) A táborban is, az üdülőben is (akárcsak az iskolában) van házirend. Ezt a tábori házirendet Rontó Elek készítette. Mi a véleményetek róla? Javítsátok!
1. Ügyelj szobátok és a tábor tisztaságára!
 2. Ruháidat, felszerelésedet a szekrényekbe pakold el!
 3. A táborban található játékokat, sportszereket már az első nap vidd a szobádba, dugd az ágyad alá, hogy más táborlakó véletlenül se használhassa!
 4. Éjszaka hangoskodással, a villany kapcsolgatásával ne zavarj a társaidat!

e) Melyik állítás igaz **(I)**, melyik hamis **(h)**? Írjátok a megfelelő betűt a mondatok után!

- Azokat a gyerekeket, akikkel együtt üdülisz, illő dolog köszönteni.
- Nem illik szobatársaid holmiját engedély nélkül elvenned.
- A takarítónő kötelessége ügyelni a szobád és a felszerelésed rendjére.
- A rádióban, a tévében igyekezz mindig a neked tetsző műsorokat hallgatni, nézni!
- Az üdülőkbén az öltözködésre nincsenek szigorú szabályok, de étkezésnél ne fürdőruhában jelenj meg!
- A strandon célszerű és hasznos eszköz a távcső: segítségével könnyen felfedezhetők az ismerősök.
- A strandon úgy kell viselkedni, hogy ne zavarjuk a többi embert.
- A strand a legalkalmasabb hely a focimeccsek lebonyolítására: nagyon könnyű kapunak kinevezni néhány napozó embert.
- Ha a strandon véletlenül (játék közben) megzavarsz valakit, villámgyorsan szaladj el onnan!

2. Külföldön

a) Ti már voltatok külföldön. Készüljétek fel arra, hogy elmeséljétek társaitoknak, merre jártatok, milyen élményekben volt részetek! Míg gondolkodtok, rajzot is készíthettek az elbeszélésetekhez!

b) Olvassátok el az *Egymás között* című tankönyvetek *Nyaralás közben* fejezetéből a *Külföldön* című részt! Idézzétek fel újra külföldi utazásotokat!

ba) Beszéljétek arról, ti mely illemszabályokat tartottátok meg (melyeket sértettétek meg)!

bb) Biztosan találkoztatok olyan emberekkel, akik megsértették egyik-másik illemszabályt. Beszéljétek ilyen esetekről!

Megjegyzés:

Az a), b) feladatot azokkal a gyerekekkel oldassa meg a tanító, akik már jártak külföldön!

c) Olvassátok el az illemszabályokat! Játsszunk ezekkel!

ca) Képzeljétek el, hogy egy külföldi városban az utcán vagyunk! Szökőkutak, furcsa, szép virágok, múzeumok, áruházak és sok-sok ember vesz bennünket körül.

– Hogyan viselkedne egy illemtudó ember?

– Mit csinálna, miket mondana egy illemsértő ember?

cb) Betérünk egy étterembe. Olyan ételeket tálalnak elénk, amelyeket még soha nem ettünk. Érdekes arcú, más bőrszínű emberek vesznek itt is körül bennünket.

– Hogyan viselkedne, mit mondana egy illemtudó ember?

– Milyen lenne egy illemsértő ember magatartása?

d) Válasszátok ki a helyes viselkedést leíró mondatokat!

– Külföldön az ember mindig a hazáját is képviseli, ezért nem illik hangoskodni, feltűnősködni.

– Külföldön sokkal több mindent megengedhetünk magunknak, mint itthon, hiszen ott senki sem ismer bennünket.

– Nagyon kell ámuldozni, csodálkozni, ha külföldön járunk, hogy az emberek lássák: mi idegenek vagyunk.

– Ha külföldön vagyunk, minél több áruházba, boltba el kell menni. A templomokat, a múzeumokat nem szükséges megnézni, azok vannak nálunk is.

– Érdemes a múzeumokat, képtárakat végigjárni, hiszen olyan dolgokat láthatunk, amikkel eddig csak a könyvekben találkoztunk.

– Csak a múzeumokba, képtárakba érdemes elmenni, a nevezetességeket kell megnézni, ha külföldön járunk. Boltba egyáltalán ne is menjünk. Vásárolni itthon is lehet.

- Jó, ha az ember emléket hoz külföldről. Például: egy virágot a parkból, egy faágat az útszéli fáról, aki elég erős és ügyes, még a szökőkút szobráról is le tud törni egy darabot emlékébe.
 - Sehol, tehát külföldön sem illik megtépezni a parkok virágait, rongálni a szobrokat.
 - A külföldi embereket nyugodtan ki lehet gúnyolni, lehet rajtuk csodálkozni, nevetni, hiszen úgy sem értik, amit mondunk.
- e) Külföldön járt ismerőseim mesélték ezt a történetet. Hallgassátok meg! Mondjátok el a véleményeteket!
- ea) Egyik útitársunk nagyon szerette a krumplifőzeléket. A harmadik este kilopakodott a parkba, és hamarosan egy babérbokorral tért vissza. Gyorsan lecsupaszította az ágakat. Egy egész szatyor babérlevelet hozott haza.
 - eb) Borzasztó meleg volt. Szerencsére találtunk egy szökőkutat. Gyorsan bele is álltunk a vízbe. Kellemesen hűsítette a lábunkat. Egészen felüdültünk tőle.
 - ec) Étteremben ebédeltünk. Az egyik asztalnál így beszélgettek a csoport tagjai:
 - Fúj, nézd, ezek ilyet esznek!
 - Jaj, de gusztustalan!
 - Hogy lehet ezt megenni?
 - ed) Én csak képeslapokat, fényképeket hoztam külföldről. Bezzeg a barátom! Mi mindent vett: elektromos fogkefét, toronyórát láncsal, kakukkoló radírt, kétfülű bilit! Na, persze, ő állandóan a boltokat járta. Én meg múzeumba mentem. De legközelebb, ha külföldre megyek, én is csak vásárolni fogok!
 - ee) Egyik útitársam mást sem csinált, csak összehasonlítgatta a külföldi dolgokat az itthoniakkal. Külföldön neki minden nagyszerű és csodálatos volt. Mást sem hallottam tőle:

- Hú, de jó! Nálunk ilyen nincs!
- Csodálatos! Otthon ezt nem tudják megcsinálni!
- Nagyszerű! Ez nálunk elő sem fordulna.
- Csodaszép! Otthon minden ócska és rossz!

3. Vendégségben

Megjegyzés:

Bár a tantervben nem szerepel a szabadidős tevékenységek között a vendéglátás és a vendégfogadás, néhány feladattal segítséget szeretnénk adni a tankönyv hasonló című fejezetéhez.

- a) Játsszátok el, mit tennétek, mit mondanátok a következő helyzetekben!
 - aa) Vendégségben véletlenül kiöntöd a málnaszörpöt a fehér terítőre.
 - ab) Fontos dolog miatt el kellene menned otthonról, de váratlanul beállítanak az unokatestvéredék.
 - ac) Édesapád munkatársa és annak felesége érkezett hozzátok vendégségbe. Észreveszed, hogy a vendég cigarettájáról a hamu a szőnyegre esett.
 - ad) Vendégeid korábban érkeztek, te még nem készültél el az öltözködéssel.
 - ae) Vendégeid távozni akarnak.
- b) Mit tennétek, mit mondanátok a következő helyzetekben egy illető nem ismerő ember? Játsszátok el!
(Az a) jelű feladatban bemutatott helyzetek használhatók fel itt is.)
- c) Milyen vendégek vagytok ti? Szerintetek melyik viselkedési mód felel meg jobban az illemszabályoknak? Írjátok le!
 - Vendégségbe mindig pontosan érkezem, legfeljebb tíz percet kések.

- Vendégségbe igyekszem a megbeszélte idő előtt megérkezni, hogy ne várákóztassam a vendéglátóimat.
- Vendégségbe soha nem viszek ajándékot, nehogy a meghívóim úgy érezzék, ezzel akarom kifizetni a vendéglátást.
- Vendégségbe virágot vagy édességet viszek a vendéglátóimnak.
- Vendégségben mindig addig maradok, amíg a házigazda ásitózni nem kezd.
- Vendégségben soha nem maradok sokáig.
- Vendégségben nem eszem sokat, csak annyit, amennyi jól esik.
- Vendégségben mindig igyekszem sokat enni, mert akkor otthon nem kell vacsorázni.
- Mielőtt vendégségbe megyek, otthon jól bevacsorázok, hogy ne egyek sokat a vendéglátóimnál.

d) Milyen vendéglátók vagytok ti? Szerintetek melyik viselkedési mód felel meg jobban az illemszabályoknak? Írjátok le!

- Ha vendégeket várok, időben szépen felöltözöm.
- Vendégeimet papucsban, melegítőben fogadom.
- Vendégeimet igyekszem szórakoztatni. Olyan témát keresek, amely mindenkit érdekel.
- Vendégeimet bogár-, bélyeg- és képeslapgyűjteménnyel szoktam szórakoztatni. Ezeket mindenkinek meg kell néznie.
- Ha vendégeim kárt tesznek valamiben (eltörnek valamit, kiöntik az innivalót), nagyon dühös leszek rájuk, és azonnal elkezdem takarítani.
- Ha vendégeim ügyetlenségük miatt valamiben kárt tesznek, igyekszem nem észrevenni. Ha elnézést kérnek ezért, megnyugtatom őket, hogy nem történt semmi baj.
- Mindig kikísérem a vendégeimet. Még az ajtót is kitárom előttük.
- Ki szoktam kíséreni vendégeimet, de az ajtót nem nyitom ki előttük.

- e) Rövid szövegeket olvashattok. A szövegek szereplői megsértik az illemszabályokat. Hogyan? Mivel? Mondjátok el (írjátok le), melyik illemszabályt sértették meg a szövegek szereplői!
- ea) Így búcsúztak a vendégek:
– Nagyon szépen köszönjük a vacsorát. Minden nagyon finom volt, de mi a húslevest grízgaluskával jobban szeretjük.
- eb) Vidor így fogadta a vendégeit:
– Szervusztok! Mielőtt bejőnnétek, a havas kabátotokat az ajtón kívül verjétek le, és a cipőtökről is takarítsátok le a havat! Ha végeztetek, kerüljétek beljebb! Már kikészítettem az asztalra a villanykörte-gyűjteményemet, amit meg fogok mutatni nektek.
- ec) Amikor megérkeztek a vendégek, Lajcsi így szólt:
– Hű, de csinosak vagytok! Öltöny, nyakkendő, fényesre pucolt cipő! Már ne haragudjatok, de én ebben a kényelmes melegítőben és papucsban maradok. Nem zavar benneteket, ugye?
- ed) Jutka szüleivel Editéknél volt vendégségben. Jutka Edittel játszott, a szülei beszélgettek. Illetve beszélgettek volna, de Edit édesanyja állandóan rohangált: hol egy törlőruhát hozott, és letörölte az asztalra cseppent italt, hol seprűvel és lapáttal jelent meg, hogy felseperje a szőnyegre hullott cigarettahamut. Jutka szülei hamarosan elköszöntek.
- ee) Gábor kikísérte vendégeit, szélesre tárta előttük az ajtót, és így búcsúzott:
– Ha vendégségbe mentek, illik ajándékot vinni. Erről ne feledkezzetek meg máskor!

Az ajándékozás (ajándékadás, ajándékfogadás) illemszabályainak tanítása

- a) Válasszátok ki és írájatok le, milyen alkalommal adnátok ti ajándékot! A kiválasztott napok mellé írájatok le azt is, kit ajándékoznátok meg!

névnap, október 23-a, születésnap, karácsony, vasárnap, házassági évforduló, keresztelő, anyák napja, április elseje, pedagógusnap, tanítási szünet

- b) Bábu Berci összeírta, kit és milyen ajándékkal szeretne meglepni. Több dolgot is felsorolt. Segítsetek neki! Válasszátok ki a legmegfelelőbb ajándékot vagy ajándékokat!

Tanító néni: hálóing, virág, könyv, zsebkendő, szappan

Édesanya: kölni, virág, napszemüveg

Édesapa: ital, cigaretta, saját készítésű ajándék

Öcsi (négyéves): használt kisautó, bűvárszemüveg, játékmackó, filctollak

Nagyapa: szemüvegtartó, a Pa-Dö-Dö együttes kazettája, nadrágtartó

Nagymama: csokoládé, kötény, egy bohócot ábrázoló kép

Nagybácsi (kopasz): hajkefe, könyv, naptár

Nagynéni (kövér és szeplős): *A Hogyan őrizhetjük meg karcsúságunkat?* című könyv, szeplő elleni krém, művirág, lemez

Barát: alsónadrág, alig használt ólomkatonák, édesség, bajszkötő

- c) Az asztalon egy csokor virágot láthattok. (A virág át nem látszó papírhurkában van.) Játsszátok el, hogyan kell az illemszabályoknak megfelelően átadni!

- d) Olvassátok el a szövegeket! Ezekben gyerekek beszélnek arról, hogyan ajándékoznak ők. Mely illemszabályokat sértik meg a gyerekek? Fogalmazzátok meg az illemszabályokat!

(Vagy: Keressétek meg az *Egymás között* című tankönyv *Ajándékozás* fejezetét! Olvassátok fel a megsértett illemszabályokat!)

- da) Így adom át az ajándékot:
– Ezt a kis csekélységet hoztam neked. Tudom, hogy ócska, de nem volt most több pénzem!
- db) – Én soha, semmilyen virágról nem veszem le a csomagolást. Így nagyobb lesz a meglepetés, ha az ajándékozott meglátja, milyen szép virágot hoztam neki.
- dc) Egy fiú így beszélt:
– Hát ezt most nem tudom becsomagolni. Dehogynem! Itt az újság! Igaz, apa dühös lesz, mert még nem olvasta, de hát az ajándékot illik becsomagolni.
- dd) – Én mindig rajta hagyom az ajándékon az árcédulát. Így az ajándékozott láthatja, mennyi pénzt költöttem rá. Meg aztán, ha ő ajándékoz meg engem, tudja, hogy milyen drága ajándékot kell vennie nekem.
- de) Egy kislány így adta át a virágot az édesanyjának:
– Szegfűt vettem neked a születésnapodra. Három szál. Képzeld anya, 20 Ft volt darabja!
- df) – Az öcsémnek és a barátomnak nagyon szeretek ajándékot adni, mert csak a régi játékaimból kell választani egyet. Ezt egy kicsit lemosom, már kész is meglepetés. Még pénzbe sem kerül.
- e) Hogyan, mibe csomagolná be egy illetudó és egy illemsértő ember az ajándékot? Rajzoljátok le! Több rajtot is készíthettek.
- f) Mit tennél, ha ajándékot kapnál, és az ajándék
- fa) virág?
– Megköszönném, és azonnal vízbe tenném.
– Megköszönném, és megkérdezném, mennyibe kerül.
– Megmondanám, hogy már annyi virágot kaptam, hogy

- ezt a csokrot már nem tudom hova tenni.
- Feltenném a szekrény tetejére, nehogy valaki ráüljön, aztán ha elmentek a vendégek, vízbe tenném.
 - Attól függ, milyen virágot kapnék. A szegfűt például nem szeretem. Ha azt kapnék, megköszönném, de megmondanám, hogy a szegfűt utálom a legjobban.
- fb) becsomagolt ajándék?
- Azonnal kicsomagolnám, és megkeresném az árát.
 - Megköszönném, azonnal kicsomagolnám, és még akkor is örömet mutatnék, ha nem tetszene az ajándék, vagy nem arra számítottam.
 - Félretenném, és csak azután nézném meg, ha az ajándékozó már elment.
 - Azonnal kicsomagolnám, és ha nem tetszene, visszaadnám annak, aki hozta.
- fc) pénz?
- Azonnal eldugnám a perselyembe.
 - Elmondanám az ajándékozónak, hogy mit szeretnék venni rajta.
 - Én nem fogadok el pénzt.
 - Megmondanám az ajándékozónak, hogy igazán törhetne volna egy kicsit a fejét, és a pénzen ajándékot vehetett volna nekem.
- fd) postán érkezne?
- Levélben köszönném meg.
 - Nagyon várnám, hogy személyesen találkozzam az ajándék küldőjével, és köszönetet mondhassak neki.
 - Én is küldenék az ajándékozónak valami hasonló ajándékot.
- fe) nem tetszik, vagy már megvan neked?
- Megköszönném, nem mutatnám a csalódást.
 - Megmondanám, hogy nem tetszik, de az ajándékozót meg is vigasztalnám, hogy majd odaadom valakinek, aki szereti az ilyen vacakokat.

- A legközelebbi alkalommal, ahogy módom adódna rá, elajándékoznom.
- Visszavinném az ajándékot a boltba, és ha lehet, kicseréltetném.
- Megmondanám, hogy már kaptam ilyen ajándékot, és megkérném az ajándékozót, hogy cserélje ki valami másra.
- Elmondanám, hogy igazán másra számítottam, nem gondoltam volna, hogy ilyen vacakkal akar meglepni.

g) Válasszatok ki az *Egymás között* című tankönyvetek *Ajándékozás* fejezetéből egy illemszabályt! Találjatok ki hozzá egy játékot! A játékokban bemutatott viselkedés lehet illemtudó vagy illemsértő. Mi megpróbáljuk kitalálni, hogy melyik illemszabályt választottátok.

h) Meséljétek el,

- hogyan készültök az ajándékozásra!
- hogyan, mivel ajándékoztátok meg az ünnepeltet! Hogyan viselkedtetek ti és hogyan az ajándékozott?
- mivel és hogyan ajándékoztak meg benneteket! Hogyan adták át az ajándékot? Ti hogyan fogadtátok? Megfelelt-e a viselkedésetek az illemszabályoknak?

Megjegyzés:

Az első témáról ajándékozási alkalmak előtt, a második és a harmadik témáról ajándékozási alkalmak után beszélgessen a tanító a gyerekekkel.

**Az írásbeli érintkezésre vonatkozó
illemszabályok tanítása (levélírás, távirat,
képeslap és levelezőlap íratása)**

- a) Olvassátok el az *Egymás között* című tankönyvek *Levelezés* fejezetének 1. és 2. illemszabályát! Egészítsétek ki a hiányos mondatokat!

Bizalmas közlendőinket _____ írjuk meg.

Üdvözlésre, név- és születésnapi jókívánságok küldésére

_____ használunk.

A _____ -ban röviden és pontosan kell fogalmaznunk.

Levelet írhatunk _____ vagy _____ .

Az aláírás mindig _____ legyen.

Ha táviratozunk, nem kell _____ -t és _____ -t írni.

A _____ -ra és a _____ -ra ne írjunk bizalmas közlendőket, mert ezeket bárki elolvashatja.

_____ -val nem illik levelet írni.

- b) Képeslapokat, levelezőlapokat és táviratokat hoztam nektek. Olvassátok el ezeket! Mi a véleményetek róluk? Ha nem felelnek meg az illemszabályoknak, javítsátok őket!

Távirat:

Drága Jó Szüleim, Öcsikém, Kishúgom, Bodri kutya és Mirci cica!

Mindkét napom nagyon jól telt a táborban. Tegnap ebédre palacsinta és krumpileves volt, de a palacsinta kevés volt. Este a tábortűznél énekeltünk. Mivel hűvös volt, felvettem a kék kötött kardigánomat.

Üdvözlettel: Pisti

Sikonda, 1998. aug. 2.

Este megyek hozzátok.

Levelezőlap:

Megkaptam a leveledet, de most nincs időm írni. Nagyon szeretjük egymást Jocóval. Már meg is fogta a kezemet, és adott csokit is.

Szia: Évi

Dorozsma, 1998. máj. 6.

Péter!

Azonnal küldd a pénzt, amivel hat hete tartozol, különben beverem azt a kugli fejed!

Józsi

Képeslap:

Sok boldog Elemér-napot kívánok. Nem régen vettünk egy kiskutyát, azt is Elemérnek hívjuk. Ő is üdvözl mindenkit.

Duduska

Üdvözlötünket küldjük a Balatonról. Mindenki jól van.

Anikóék

Megjegyzés:

A minták alapján több levelezőlapot, képeslapot és táviratot írjon a tanító, hogy a gyerekeknek módjuk legyen a válogatásra. Ezek között természetesen legyenek az illemszabályoknak megfelelő küldemények is.

c) Írjatok

ca) táviratot,

cb) képeslapot,

cc) levelezőlapot!

Ügyeljenek arra, hogy ezek megfeleljenek az illemszabályoknak!

Témák:

- Tájékoztassátok szüleiteket, hogy megérkeztek a táborba!
- Táviratozzátok meg a barátotoknak, hogy mikor érkeztek hozzá látogatóba!
- Értesítétek a nagyapátokat, mikor várjon benneteket az álmódon!
- Táviratozzátok meg édesanyátoknak, hogy megkaptátok a csomagot, amit küldött!
- Táviratilag értesítétek a tévészerelőt, hogy elromlott a televíziótok!
- Küldjétek névnap üdvözetet édesanyátoknak, a barátotoknak, a tanítótoknak és nagyapátoknak!
- Küldjétek születésnap jókívánságokat édesapátoknak, testvéreteknek, nagyapátoknak!
- Küldjétek karácsonyi üdvözetet nagybácsitoknak, nagyszüleiteknek, távol lakó ismerősöteknek, barátotoknak!
- Küldjétek üdülésből, külföldről üdvözlőlapot szomszédotoknak, osztálytársaitoknak, az igazgató bácsinak!
- Köszönjétek meg nagymamátoknak a postán érkezett csomagot!
- Tudassátok barátotokkal, hogy nem tudtok azonnal válaszolni a kapott levélre!
- Írjátok barátotoknak rövid beszámolót a nyaralásotokról!
- Kérjétek meg valakit, hogy vásároljon meg nektek egy könyvet, amely nálatok nem kapható!

d) Rövid szövegeket olvashattok. Mi a véleményetek a szereplőkről? Milyen illemszabályokat sértettek meg? Hogyan kellett volna viselkedniük?

da) Kati nővére levelet kapott, de nem volt otthon. Kati gyorsan felbontotta, elolvasta, majd visszaragasztotta a nővére levelét.

db) Peti fontos levelet kapott nagyszüleitől. Gyorsan akart válaszolni, ezért kitépett egy lapot a füzetéből, és megírta a választ. A nagy sietségben még egy tintafoltot is ejtett a

papírra. Mikor elkészült a levéllel, borítékba rakta, megcímezte, és szaladt a postára, hogy feladja.

- dc) Vili nem szeret tollal írni, meg aztán ceruzával szebben is ír. Leveleit is mindig ceruzával írja.
- dd) Áginak megengedte az édesapja, hogy az írógépével levelet írjon a barátnőjének. Ági nagyon szépen gépelt. Semmit sem felejtett ki a levélből: az üdvözlés alá még a nevét is odagépelte.
- de) Andrea levelet kapott a nagymamájától. A kislánynak nem volt kedve írni. Nagymamája hiába várta a választ.
- df) Robi nem tud egyenesen írni, ha nincs megvonalazva a lap. Ezért megvonalazta a papírt, és ceruzával megírta a levelet. Kicsit sietett, mert a barátai várták a téren, hogy focizhassanak. A levél végén ezért elnézést kért a csúnya írásért.
- e) Néhány levelet hoztam nektek. Válasszátok ki, melyik felel meg az illemszabályoknak! Mondjátok el azokat az illemszabályokat, amelyeket a többi levél írója megsértett!

Például:

- Piszkos, gyűrött boríték, ferdén felragasztott bélyeggel.
- Füzetből kitépott lapra ceruzával írt levél.
- Géppel írt levél, az aláírás is gépírás.
- Megvonalazott lapra írt levél.
- A levélből hiányzik valamilyen fontos rész (például nincs megszólítás, elmaradt az üdvözlés, az aláírás, hiányzik a keltezés).

Megjegyzés:

A levelezésre vonatkozó illemszabályok tanítására, gyakorlására a fogalmazás tanítása során is kerüljön sor. A gyerekek által írt leveleket elemezzék: megfelelnek-e azok az illemszabályoknak.

A telefonálás illemszabályainak tanítása

- a) Játsszátok el, mit tennétek, mit mondanátok, hogyan viselkednétek a következő helyzetekben!
 - aa) Barátodnak szeretnél telefonálni.
 - ab) Barátodat hívod telefonon, de az édesanyja veszi fel a kagylót.
 - ac) Cseng a telefonotok, a barátod keres.
 - ad) Cseng a telefonotok. Felveszed. Egy óvodát keresnek.
 - ae) Tanítódnak szeretnél telefonálni, de rosszul tárcsázol, és egy idegen lakás jelentkezik.
 - af) Cseng a telefonotok. Felveszed, édesapádat keresik.
- b) Válasszátok ki és írjátok le a helyes viselkedéshez szükséges illemszabályok betűjelét! Indokoljátok meg, miért kell ezeket az illemszabályokat megtartani!
 - ba) Magánlakást reggel 8 óra előtt és este 9 után nem illik telefonálással zavarni.
 - bb) Telefonáláskor mindig részletesen, hosszadalmasan kell beszélni, hogy a hívott pontosan megértse mondanivalónkat.
 - bc) A telefonálási idő 3 perc.
 - bd) A telefonálás során érthetően, középhangerővel illik beszélni.
 - be) Ha a hívott fél rosszul hallja mondandónkat, tagoltabban újra meg kell ismételni.
 - bf) Ha hangunk rosszul hallható, a hívott fél nem érti, amit mondunk, ordítva újra meg kell ismételni.
 - bg) A telefonálás során nem kell köszönni, és felesleges bemutatkozni is.
 - bh) Ha hívunk valakit, a napszaknak megfelelően köszönni kell, és be kell mutatkoznunk.

- bi) Ha telefonfülkéből beszélünk, nem kell tekintettel lenni a várakozókra. Miért nem jöttek előbb?
- bj) Ha telefonfülkéből szeretnénk beszélni, de az már foglalt, a fülke rugdosásával, dörömböléssel hívjuk fel magunkra a figyelmet.
- bk) A beszélgetés után illik elköszönni beszélgetőpartnerünktől.
- bl) Ha tévesen tárcsázunk, és nem a hívott fél jelentkezik, le kell csapni a kagylót.
- bm) Ha nálunk jelentkezik valaki, aki tévesen tárcsázott, udvariasan fel kell világosítani a hívót, hogy tévedett, rossz számot hívott.
- c) Ti melyik nyelvi formát választanátok, ha
- ca) hívtok valakit?
- Jó napot kívánok! Dudus vagyok. Gabóval akarok beszélni!
 - Küldje már a telefonhoz Kovács Pétert!
 - Csókolom. Horváth Márton vagyok. Teca ott van? Vele akarok beszélni.
 - Jó napot! Kivel beszélek?
 - Jó reggelt kívánok! Zsellér Ágnes vagyok. Viola Anikóval szeretnék beszélni.
- cb) tévesen tárcsáztok, nem a hívott lakás jelentkezik?
- ... (nem szólok semmit, lecsapom a kagylót.)
 - Hogy az ördögbe? Én nem is magát hívtam!
 - Elnézést kérek! Biztosan rosszul tárcsáztam.
 - Biztos, hogy nem Kovácsék?
 - Na, megint rosszul tárcsáztam. Bocs!
- cc) cseng a telefonotok, de téves a hívás?
- Mit szórakozik?
 - Nem Kovácsék. Rossz számot tetszett hívni. Nem történt semmi!
 - Nincs semmi probléma, de máskor tegye fel a szemüvegét, ha tárcsázik!

- Mit ugráltatja az embert? Elnézést, elnézést! Nem nézek el semmit!
- Itt nem lakik semmiféle Sárosi Albert! Jó lenne, ha megtanulna telefonálni!

d) Gyerekek beszélnek arról, hogy ők hogyan telefonálnak. Ki viselkedik helyesen? Ki tartja meg a telefonálás illemszabályait? Írjátok le a nevüket! Mondjátok el, milyen illemszabályokat sértettek meg a rosszul telefonáló gyerekek!

Erika: Imádok telefonálni. Különösen a barátnőmmel tudunk jókat trécselni. Néha fél órát is elbeszélgetünk.

Gábor: Ha hívok valakit, köszönök, bemutatkozom, és ha az van a telefontól, akit hívtam, beszélgetünk. Ha nem az veszi fel a kagylót, akit keresek, megmondom a teljes nevét, és megkérem a másik embert, hogy hívja őt a telefonhoz.

Lacika: Nagyon dühös szoktam lenni, ha valaki rosszul tárcsázik, nem is bennünket keres, de nálunk cseng a telefon. Ilyenkor hiába kérnek elnézést, mérgesen lecsapom a kagylót.

Anikó: Amikor kisebb voltam, gyakran eltévesztettem a számokat, és rosszul tárcsáztam. Amikor más szólt bele a telefonba, mint akit vártam, nagyon megijedtem, és lecsaptam a kagylót.

Robi: Ha rossz számot hívok, más jelentkezik, mindig elnézést kérek. Bár néha nagyon dühösesek rám, pedig nem akarattal tárcsázok rossz számot. Ha nálunk jelez tévesen a telefon, én soha nem vagyok mérges, megmondom, hogy a telefonáló rossz számot hívott.

e) Olvassátok el az *Egymás között* című tankönyvben a telefonálás illemszabályait! Találjátok ki játékokat az illemszabályokhoz! A játékban viselkedhettek helyesen, illemtudóan és illemsértően. A többiek feladata az lesz, hogy a játékokhoz megfogalmazzák a megtartott, illetve megsértett illemszabályt vagy illemszabályokat!